

ՀԱՅԱՍՏԱՆ | Երկրի տնտեսական զարգացումների ամփոփում Աշուն/Ձմեռ 2017-18

Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

ԴԺՎԱՐԻՆ ԲԱՐԵՓՈՒՆՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՂԹԱՀԱՐՄԱՆ ՊԱՏԵՅ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

WORLD BANK GROUP
Macroeconomics, Trade & Investment

Մակրոտնտեսական,
առևտուր և ներդրումների
գլոբալ պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

*Դժվարին բարեփոխումների
հաղթահարման պատեհ
հնարավորություն*

Երկրի տնտեսական զարգացումների ամփոփում

Աշուն/Ձմեռ 2017-18

Կառավարության բյուջետային տարին՝	Հունվարի 1-ից դեկտեմբերի 31
Արժույթի համարժեքները՝	հունվար 5, 2018-ի դրությամբ գործող փոխարժեք Արժույթի միավոր = ՀՀ դրամ (ՀՀԴ)
	1 ԱՄՆ դոլար = 484.9
Կշիռներ և չափումներ՝	Մետրային համակարգ

Հապավումներ և կրճատ անվանումներ

ՀՀԴ	ՀՀ դրամ
ՀՀ ԿԲ	ՀՀ կենտրոնական բանկ
ՀՅԴ	Հայ հեղափոխական դաշնակցություն
ՀՀԿ	Հայաստանի հանրապետական կուսակցություն
ՀԸԳՀ	Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիր
ԱՊՀ	Անկախ պետությունների համագործակցություն
ԵՏԶԱ	Երկրի տնտեսական զարգացումների ամփոփում
ՏԱՑ	Տնտեսական ակտիվության ցուցանիշ
ԵԱՏՄ	Եվրասիական տնտեսական միություն
ԵՄ	Եվրամիություն
ԱՄՀ	Արժույթի միջազգային հիմնադրամ
ՕՈՒՆ	Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ
ՀԿ	Հայաստանի կառավարություն
ԼԳՑ	Լոգիստիկայի կատարողականի ցուցիչ
ՀՆԱ	Համախառն ներքին արդյունք
ՉԱՎ	Չաշխատող վարկ
ԱՎԾ	Ազգային վիճակագրական ծառայություն
ԵՀԳ	Երկրի համակարգված գնահատում
ԱԱՀ	Ավելացված արժեքի հարկ
ԱՄՆՖ	Միացյալ Նահանգների դոլար
ՀԲԽ	Համաշխարհային բանկի խումբ

Բովանդակություն

Նախաբան.....	v
Հիմնական ուղերձներ.....	6
A. Վերջին զարգացումները.....	8
Պարտք և հարկաբյուջետային քաղաքականություն.....	16
Սոցիալական ոլորտ և աշխատանքի շուկաներ.....	19
Դրամավարկային և փոխարժեքի քաղաքականություն.....	21
Ֆինանսական հատված.....	23
B. Կառուցվածքային բարեփոխումների օրակարգը.....	24
C. Տնտեսական հեռանկարը.....	26
Ռիսկեր.....	29
Հատուկ թեմա. Հայաստանի բնակչության միգրացիան և աճը.....	29
Արտագաղթ և աճ.....	33
Արտագաղթի բացասական ազդեցություններին դիմակայելու քաղաքականություն.....	35
Հավելվածներ.....	35

Գծապատկերներ

Գծապատկեր 1. Իրական ՀՆԱ-ի աճը 2010-2017 թվականներին.....	9
Գծապատկեր 2. Եռամսյակային իրական ՀՆԱ-ի աճը.....	9
Գծապատկեր 3. Տնտեսական աճը՝ ըստ ոլորտների 2010 –2017 թվականներին.....	10
Գծապատկեր 4. Տնտեսական աճը՝ ըստ պահանջարկի աղբյուրի 2010 - 2017 թվականներին.....	10
Գծապատկեր 5. Գնաճը՝ ըստ բաղադրիչների.....	12
Գծապատկեր 6. Գնաճի մակարդակը և բնականոն գնաճը .12-ամսյա ցուցանիշը.....	12
Գծապատկեր 7. Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 2010 –2017 թվականների 1-ին կիսամյակում.....	12
Գծապատկեր 8. Արտահանումը՝ ըստ նշանակետ երկրների, 2014-2017 թվականների հունվարից սեպտեմբեր.....	13
Գծապատկեր 9. Արտահանումը՝ ըստ ապրանքախմբերի, 2014-2017 թվականների հունվարից սեպտեմբեր.....	13
Գծապատկեր 10. Պղնձի հանքաքարի արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար մեկ մետրիկ տոննայի դիմաց).....	14
Գծապատկեր 11. Չգտված պղնձի արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար մեկ մետրիկ տոննայի դիմաց).....	14
Գծապատկեր 12. Չմշակված ոսկու արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար/տրոյական ունցիա).....	14
Գծապատկեր 13. Ալյումինի փայլաթիթեղի արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար մեկ մետրիկ տոննայի դիմաց).....	14

Գծապատկեր 14. Զբոսաշրջիկների ժամանումները՝ ըստ ծագման երկրի 2015-2017 թվականներին.....	15
Գծապատկեր 15. Դրամական փոխանցումները 2010 –2017 թվականի 1-ին կիսամյակ.....	15
Գծապատկեր 16. Զուտ օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները 2010-2017 թվականի 1-ին կիսամյակ.....	16
Գծապատկեր 17. Հարկաբյուջետային զարգացումները 2010-2017 թվականներին.....	17
Գծապատկեր 18. Հայաստանի պարտքի դինամիկան 2007-2017 թվականներին.....	17
Գծապատկեր 19. Հարկային եկամուտները 2015-2017 թվականներին.....	17
Գծապատկեր 20. Գործազրկության և աշխատուժում ընդգրկվածության ցուցանիշները 2010-2017 թվականներին.....	19
Գծապատկեր 21. Մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտը և աղքատության ազգային ցուցանիշը 2010-16 թվականներին.....	20
Գծապատկեր 22. Վերաֆինանսավորման, ավանդների և վարկավորման տոկոսադրույքները 2015-2017 թվականներին.....	22
Գծապատկեր 23. Վերաֆինանսավորման իրական տոկոսադրույքը 2012-2017 թվականներին.....	22
Գծապատկեր 24. Համախառն միջազգային պահուստները 2010 – 2017 թվականներին.....	23
Գծապատկեր 25. Իրական արդյունավետ փոխարժեքը 2011 – 2017 թվականներին.....	23
Գծապատկեր 26. Առևտրային բանկերի չմարված վարկերը.....	24
Գծապատկեր 27. Առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտների ընդհանուր վարկավորումը՝ ըստ ոլորտների.....	24
Գծապատկեր 28. Միջնաժամկետ աճը 2017-2019 թվականներին.....	26
Գծապատկեր 29. Ընդհանուր բնակչության աճը.....	29
Գծապատկեր 30. Հայաստան՝ նպաստը բնակչության աճին.....	31
Գծապատկեր 31. Դրամական փոխանցումների տոկոսը ՀՆԱ-ում.....	34

Աղյուսակներ

Աղյուսակ 1. Նպաստն իրական ՀՆԱ-ի աճին.....	11
Աղյուսակ 2. Պետական բյուջե.....	18
Աղյուսակ 3. Հայաստան՝ նպաստը բնակչության աճին.....	30

Հավելված աղյուսակներ

Աղյուսակ Ա 1. Մակրոտնտեսական և սոցիալական ընտրված ցուցանիշներ.....	35
Աղյուսակ Ա 2. Վճարային հաշվեկշիռ և պաշտոնական պահուստներ, (2013-2016 թվականներ).....	37
Աղյուսակ Ա 3. Հարկաբյուջետային համախմբված հաշիվներ (2013-2016 թվականներ).....	38

Նախաբան

Հայաստանի՝ Երկրի տնտեսական զարգացումների ամփոփման (ԵՏՁԱ) սույն թողարկումը կիսամյակային շարքի մաս է, որը նախատեսված է Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական զարգացումներին հետևելու համար: Այն ԵՏՁԱ 2017 թվականի գարնանային թողարկումից հետո քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական զարգացումների, ինչպես նաև կառուցվածքային բարեփոխումների իրականացման հարցում ձեռք բերված առաջընթացի հակիրճ վերլուծությունն է: Սույն թողարկման հեղինակներն են Ջեֆ Չելսկին (գլխավոր տնտեսագետ) և Արմինե Մանուկյանը (Հայաստանի գրասենյակի տնտեսագետ)՝ տվյալների հարցում Արծվի Խաչատրյանի (խորհրդատու) աջակցությամբ: Հեղինակները երախտագիտություն են հայտնում Մերսի Միջանց Թեմբոնին (տարածաշրջանային տնօրեն, ECCSC), Միլվի Բոսուդոյին (Հայաստանի գրասենյակի ղեկավար), Մորից Մեյերին (տնտեսագետ) և Շենիվն Բոադույին (Հարավային Կովկասում EFI ծրագրի ղեկավար) աջակցության և մասնակցության համար: Մառա Նանկյա Բաբիրյեն (ծրագրի օգնականը Վաշինգտոնում, Կ.Շ.) և Գայանե Դավթյանը (ծրագրի օգնականը Երևանում) աջակցել են կազմակերպչական հարցերում: Վիգեն Մարգսյանը (հաղորդակցության ավագ պատասխանատու, ECAEC) օգնել է գեկույցի տարածման հարցում:

Մարիա Գոնսալես Միրանդա

Պրակտիկայի ղեկավար

Մակրոտնտեսական, առևտուր և ներդրումների գլոբալ պրակտիկա

Համաշխարհային բանկ

Հիմնական ուղերձներ

2017 թվականի տնտեսական արդյունքները սպասվածից լավ էին՝ ընթացող հարկաբյուջետային կոնսոլիդացմամբ: Աճի համար հիմնական ռիսկը բխում է կառուցվածքային լրջագույն բարեփոխումների շարունակվող դանդաղ իրականացումից:

- Համաշխարհային բանկը սպասում է, որ 2017 թվականին Հայաստանի տնտեսությունը կաճի շուրջ 4 տոկոսով, ընդ որում՝ միջնաժամկետ հեռանկարում նախատեսվում է համեստ, բայց կայուն վերականգնում: 2016 թվականի լճացումից հետո 2017 թվականի առաջին կիսամյակում տնտեսությունը նորացած և սպասվածից մեծ ուժ դրսևորեց, ինչը շարունակվեց երրորդ եռամյակում, բայց չափավոր տեմպով: Աճը կենտրոնացած էր արդյունաբերության և ծառայությունների (հատկապես՝ առևտրի) ճյուղերում, ընդ որում շինարարության ճյուղը շարունակում էր աճի տեմպը դանդաղեցնել: 2016 թվականի գնանկման ժամանակահատվածն ըստ ամենայնի մոտեցել է ավարտին:
- Ավելի բարձր ՀՆԱ-ն, հարկային վարչարարության բարելավումների հետ մեկտեղ, նպաստել է հարկահավաքման բարելավմանը, ինչը տվել է կապիտալ ծախսերի վրա ավելի վաղ ճնշումը որոշ չափով թուլացնելու հնարավորություն: Գերազանցելով հարկաբյուջետային կանոնի՝ պարտք – ՀՆԱ հարաբերակցության ավելի ցածր շեմը (50 տոկոս)՝ պակասորդն այս տարի սահմանափակվել է ՀՆԱ-ի 3 տոկոսից ցածր ցուցանիշով: Հիմնվելով 2018 թվականի պետական բյուջեի նախագծի վրա՝ սպասվում է, որ հարկաբյուջետային կոնսոլիդացումը կշարունակվի:
- Հունիսին կառավարությունն ընդունեց 2017-2022 թվականների բարեփոխումների ծրագիրը, ներառյալ՝ տնտեսական աճի խթանման և մասնավոր ներդրումների միջոցառումները: Բարեփոխումներ են նախատեսվում պետական կառավարման ոլորտում, գործարար և ներդրումային միջավայրում և սոցիալական ապահովության համակարգում:
- Ապագային նայելով՝ հեռանկարի համար ամենամեծ ռիսկը բխում է աճի ներկայիս վերսկսմամբ ընձեռված լուրջ (և անհրաժեշտ) հետևյալ կառուցվածքային բարեփոխումների իրականացումն արագացնելու հնարավորությունից չօգտվելուց. (i) շուկաների բացմանը, արտահանման հնարավորություններից օգտվելուն և միակցելիության սահմանափակումների հաղթահարմանն օգնելու, (ii) մասնավոր հատվածը զարգացնելու, այդ թվում՝ վերացնելով մուտքի արգելքները, (iii) աշխատուժին մասնակցության ապախթանիչները վերացնելու և աշխատանքի արտադրողականությունը բարձրացնելու և (iv) բազմաթիվ ճակատներով, այդ թվում՝ մակրոֆիսկալ ոլորտում, ազգային

դիմակայունություն ստեղծելու համար¹:

- Հայաստանի վերջին տնտեսական զարգացումների ամփոփման սույն համարում զետեղված է բնակչության, միգրացիայի և աճի վերաբերյալ հատուկ բաժին: Այն շեշտադրում է, թե ինչ չափով է զուտ արտագաղթը պայմանավորել Հայաստանի բնակչության դինամիկան, ինչպես կարող է անդրադառնալ երկարաժամկետ աճի վրա և ո՞ր քաղաքականությունները կարող են կանգնեցնել Հայաստանի լավագույն և ամենավառ երիտասարդների արտահոսքը:

¹ Ինչպես նշված է առաջիկա «Ապագայի Հայաստանը՝ միակցում, մրցակցում, բարգավաճում, երկրի համակարգված գնահատում» զեկույցում, 2017 թ. նոյեմբեր (Future Armenia: Connect, Compete, Prosper – A Systematic Country Diagnostic, November 2017)
<http://pubdocs.worldbank.org/en/528851497370212043/Armenia-SCD-External-170613-with-full-pics-Nistha-update.pdf>

A. Վերջին զարգացումները

Քաղաքական զարգացումներ

Ապրիլին կայացած խորհրդարանական ընտրություններում իշխող Հայաստանի հանրապետական կուսակցությունը (ՀՀԿ) տպավորիչ հաղթանակ տարավ:

ՀՀԿ-ն ստացավ 105 պատգամավորական աթոռից 58-ը, ինչը տվեց կայուն մեծամասնությամբ կառավարություն ձևավորելու հնարավորություն: ՀՀԿ-ն նաև նորացրեց իր կոալիցիոն համաձայնագիրը Հայաստանի հեղափոխական դաշնակցության հետ (ՀՅԴ), ինչը կուսակցությանը տվեց հիմնական օրենքների ընդունման համար անհրաժեշտ ձայների երեք հինգերորդ մեծամասնությունը (այսինքն՝ սահմանադրական օրենքների, որոնց ընդունման համար պահանջվում է ձայների երկու երրորդ մեծամասնություն): Գործող վարչապետը՝ Կարեն Կարապետյանը, վերանշանակվեց, ընդ որում կառավարության կազմը հիմնականում անփոփոխ մնաց: Հունիսին կառավարությունը հաստատեց 2017-2022 թվականների տնտեսական բարեփոխումների ծրագիրը՝ նպատակադրելով արտահանման և օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ընդլայնում, 5 տոկոսանոց միջին տարեկան աճ և 2016 թվականին 29.4 տոկոս կազմող աղքատության ցուցանիշի 12 տոկոսով նվազում: Հայաստանը, մնալով Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) կազմում, վերջերս ԵՄ-ի հետ կնքեց Համապարփակ և ընդլայնված համագործակցության համաձայնագիր Ասոցացման համաձայնագրի փոխարեն, որից հրաժարումը տեղի էր ունեցել 2013 թվականին: Սպասվում է, որ արտադրական և կանոնակարգման չափանիշների ներդաշնակեցումը կնպաստի արտահանման խթանմանը:

2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններին համահունչ՝ 2018 թվականին նախագահ Սերժ Սարգսյանի պաշտոնավարման երկրորդ ժամկետի ավարտից հետո Հայաստանը կունենա հիմնականում ծիսական նախագահ՝ ընտրված խորհրդարանի, ոչ թե ժողովրդի կողմից, իսկ վարչապետի լիազորությունները կընդլայնվեն: Կառավարության հնգամյա ծրագրի կարգավիճակը կճշտվի, երբ գարնանը Հայաստանը լիարժեք խորհրդարանական իշխանության ուղղությամբ կատարի վերջին քայլը:

Աճ և զնաճ

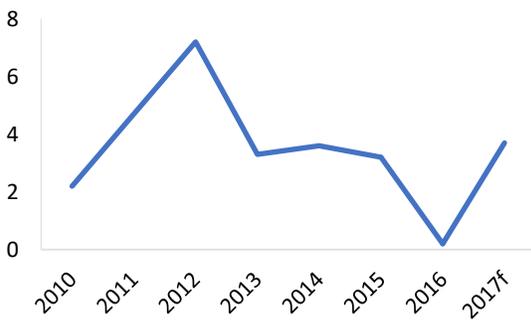
2016 թ. լճացումից հետո Հայաստանի տնտեսությունը հաջորդությամբ վերականգնվեց՝ ավելի մեծ ուժով ներկայանալով 2017

Տարվա առաջին կիսամյակում իրական ՀՆԱ-ն 6 տոկոսով բարձր էր նախորդ տարվա մակարդակից: Բարձր պարբերականության տվյալները ցույց են տալիս, որ օգոստոսին և սեպտեմբերին աճի տեմպը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, դանդաղեց, սակայն հոկտեմբերին բարելավվեց՝ 2017 թվականի գումարային աճը մինչև հոկտեմբեր հասցնելով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ շուրջ 7 տոկոսով բարձր

Թվականի առաջին կիսամյակում, ինչը շարունակվեց երրորդ եռամսյակում, սակայն ավելի չափավորված տեմպով:

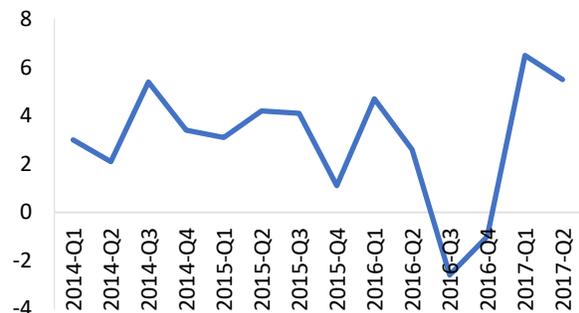
մակարդակի: Աճը կենտրոնացած էր արդյունաբերության և ծառայությունների (մասնավորապես՝ առևտրի) ոլորտներում: Գյուղատնտեսության ոլորտի արդյունքները վատ եղանակի պատճառով հունվարից հոկտեմբեր ամիսներին 4 տոկոսով ցածր էին՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ: 2017 թվականի առաջին 10 ամիսներին շինարարության ճյուղի թույլ ակտիվությունը պահպանվեց՝ մոտենալով նախորդ տարվա մակարդակին: Համաշխարհային բանկի սպասումներով՝ Հայաստանի տնտեսությունը 2017 թվականին կաճի շուրջ 4 տոկոսով (գծապատկեր 1): Իրականություն դառնալու դեպքում այն կլինի ամենաարագ աճը 2013 թվականից ի վեր և մոտ Հայաստանի աճի պոտենցիալ տեմպին: Ֆինանսների նախարարությունը և Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը (ՀՀ ԿԲ) ավելացման ուղղությամբ վերանայել են 2017 թվականի իրենց կանխատեսումները՝ համապատասխանաբար կանխատեսելով 4.3 և 3.9-4.8 տոկոս աճ:

Գծապատկեր 1. Իրական ՀՆԱ-ի աճը 2010-2017 թվականներին
(տոկոս)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 2. Եռամսյակային իրական ՀՆԱ-ի աճը
(աճը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, տոկոս)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

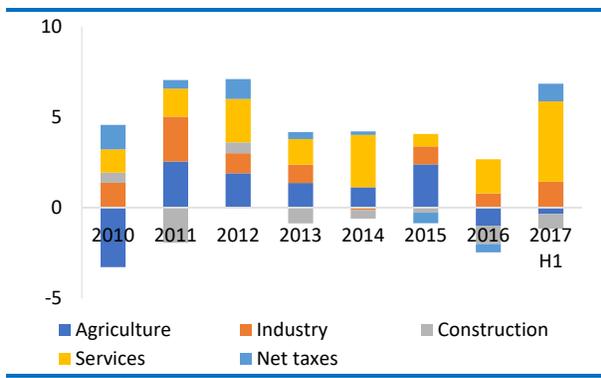
2017 թվականի առաջին կիսամյակում մշակող արդյունաբերությունը, առևտուրը և ֆինանսական ծառայությունները տնտեսության հիմնական շարժիչն

2017 թվականի առաջին կիսամյակում մեծածախ և մանրածախ առևտուրը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճեց 12 տոկոսով՝ 2016 թվականի 1 տոկոս աճից հետո (գծապատկեր 3): Խմիչքների արտադրությունը զգալիորեն աճեց հունվարից սեպտեմբեր ժամանակահատվածում՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի մակարդակի նկատմամբ ավելանալով 36 տոկոսով, որը բարձր աճ էր՝ 2016 թվականի ընդամենը 7 տոկոսի համեմատ: Ֆինանսական ծառայությունները և ապահովագրությունը 20 տոկոսով բարձր էին նախորդ տարվա մակարդակից՝ նշանակալիորեն ամրապնդելով 2016 թվականի արդյունքները:

Էին. մասնավոր սպառումը, ներմուծումը վերականգնվեցին, և համախառն ներդրումները չափավոր ամրապնդվեցին:

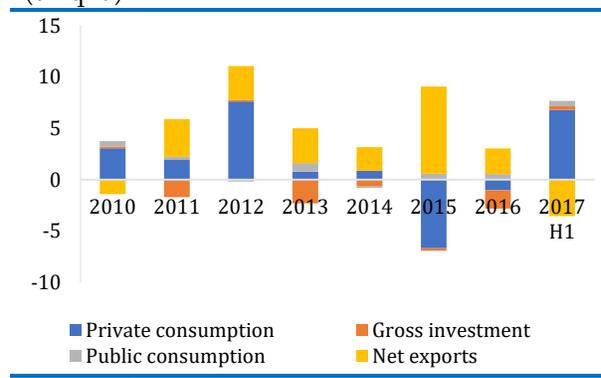
Հանքարդյունաբերությունը և քարհանքերի արդյունահանումը, 2016 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ, 11 տոկոսով բարձր էր՝ պայմանավորված պղնձի միջազգային նպաստավոր գներով, սակայն տնտեսության մեջ դրանց տեսակարար կշիռը փոքր էր (ՀՆԱ-ի 3 տոկոսից պակաս): Պահանջարկի մասով աճին հիմնականում նպաստել է մասնավոր սպառումը մասամբ դրամական փոխանցումների բարելավման շնորհիվ (գծապատկեր 4, աղյուսակ 1): Թեև արտահանումը շարունակել է աճել 2017 թվականի առաջին կիսամյակում (երկնիշ տեմպով), ներմուծման վերականգնումը նշանակում էր, որ զուտ արտահանումը բացասական նպաստ է բերել ընդհանուր ՀՆԱ-ի աճին: Համախառն ներդրումների ընդլայնումը, 2015 և 2016 թվականներին կրճատվելուց հետո, չափավոր էր՝ 3 տոկոս:

Գծապատկեր 3. Տնտեսական աճը՝ ըստ ոլորտների 2010–2017 թվականներին (տոկոս)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 4. Տնտեսական աճը՝ ըստ պահանջարկի աղբյուրի 2010 - 2017 թվականներին (տոկոս)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Աղյուսակ 1. Նպաստն իրական ՀՆԱ-ի աճին
(տոկոսային կետ)

	2013	2014	2015	2016
Իրական ՀՆԱ-ի աճ	3.3	3.6	3.2	0.2
Ներքին պահանջարկ	-0.7	0.0	-6.3	-2.3
Սպառում	1.6	0.7	-6.1	-0.5
Համախառն կապիտալի կուտակում	-2.3	-0.7	-0.3	-1.8
Զուտ արտահանում	3.4	2.3	8.5	2.5
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	2.4	1.8	1.4	5.7
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում	-1.0	-0.5	-7.1	3.2
Վիճակագրական շեղում	0.6	1.3	1.0	0.0

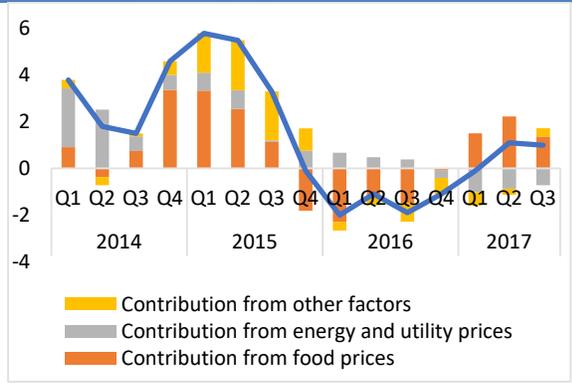
Աղբյուրը՝ Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները ԱՎԾ-ի հրապարակած տվյալների հիման վրա: Ծանոթ.՝ Կլորացման պատճառով հնարավոր է, որ որոշ հանրագումարներ ճշգրիտ չհամընկնեն:

2016 թվականին գնանկումն ավարտվեց, ընդ որում սպառողական գները 2017 թվականին աճեցին. գնաճը ՀՀ ԿԲ-ի 4 տոկոս թիրախից բավականին ցածր է պահպանվում:

2016 թվականի ընթացքում նվազելուց հետո սպառողական գները 2017 թվականին սկսեցին բարձրանալ, ընդ որում՝ մայիսին գնաճը 1.6 տոկոս կազմեց (նախորդ տարվա նկատմամբ), ինչը հիմնականում պայմանավորված էր սննդամթերքի գների բարձրացումով (գծապատկեր 5): Մինչ հոկտեմբերը 12-ամսյա գնաճի ցուցանիշը նվազել էր մինչև 1.2 տոկոս: Սննդամթերքի (մասնավորապես՝ մսի և բանջարեղենի) գները շարունակում են մնալ դրական գնաճը պայմանավորող հիմնական գործոնը, իսկ էներգակիրների և կոմունալ ծառայությունների գները բացասական նպաստ են ունեցել գազի և էլեկտրաէներգիայի կարգավորող գները տարեսկզբին, համապատասխանաբար, 5 և 3 տոկոսով իջեցնելուց հետո: Ոչ պարենային ապրանքների գները (առանց էներգակիրների), նախորդ տարվա մակարդակի համեմատ, սկսեցին բարձրանալ միայն տարվա երրորդ եռամսյակում՝ մինչ տարեվերջ խոստանալով ավելի բարձր գնաճ: Բնականոն գնաճը, որը չի ներառում սեզոնային ապրանքների գները և կարգավորվող ծառայությունները, հոկտեմբերին նախորդ տարվա նկատմամբ բարձրացավ 2.4 տոկոսով (գծապատկեր 6):

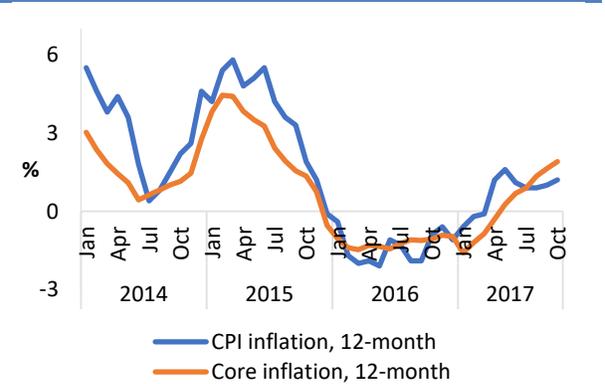
Գծապատկեր 5. Գնաճը՝ ըստ բաղադրիչների. 2014 թ. 1-ին եռամսյակ - 2017 թ. 3-րդ եռամսյակ

(տոկոս, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 6. Գնաճի մակարդակը և բնականոն գնաճը. 12-ամսյա ցուցանիշը

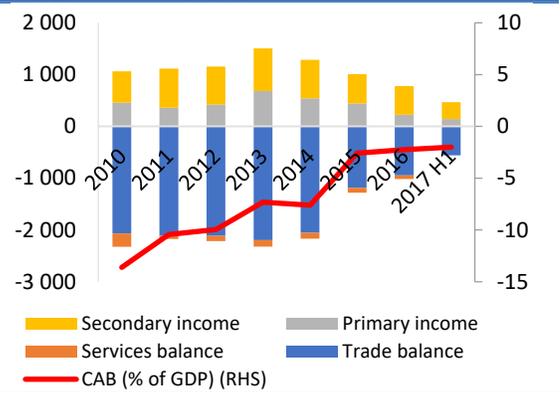
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները, ԱՎԾ:

Արտաքին հատված

Ապրանքների արտահանումը զգալի ուժ դրսևորեց, բայց ներմուծման աշխույժ աճի պայմաններում. առևտրի հաշվեկշիռը 2017 թվականի առաջին կիսամյակում վատթարացավ:

Ապրանքների արտահանումը, թե՛ ներմուծումը զգալիորեն աճեց, սակայն ներմուծման ավելի մեծ բազան նշանակում էր առևտրի հաշվեկշռի վատթարացում (գծապատկեր 7): Նախորդ տարվա համեմատ ավելացան զբոսաշրջիկների ժամանումները, և հեռահաղորդակցության, և համակարգչային տեղեկատվական ծառայությունների

Գծապատկեր 7. Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 2010 –2017 թթ. 1-ին կիսամյակում (միլիոն ԱՄՆ դոլար)

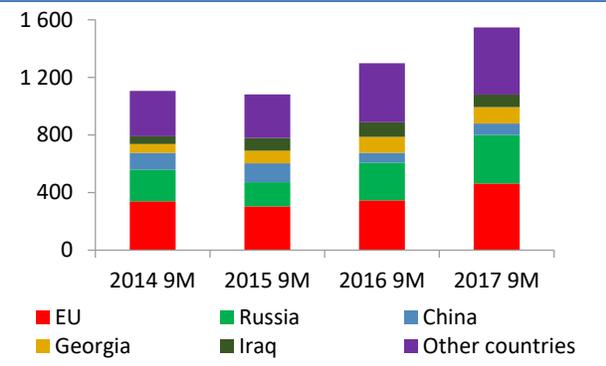

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

արտահանումը, որոնք ընդհանուր ծառայությունների արտահանման աճին նպաստեցին 21 տոկոսով: Ներդրումային եկամուտների և դրամական փոխանցումների աճի հետ մեկտեղ նշվածն ավելի քան փոխհատուցեց առևտրի հաշվեկշռի վատթարացումը՝ տարվա առաջին կիսամյակում, 2016 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ, հանգեցնելով ընթացիկ հաշվի պակասուրդի բարելավման: 2017 թվականի առաջին կիսամյակում ներմուծման շարունակվող բարձր արդյունքների և դրամական փոխանցումների չափավորվող աճի

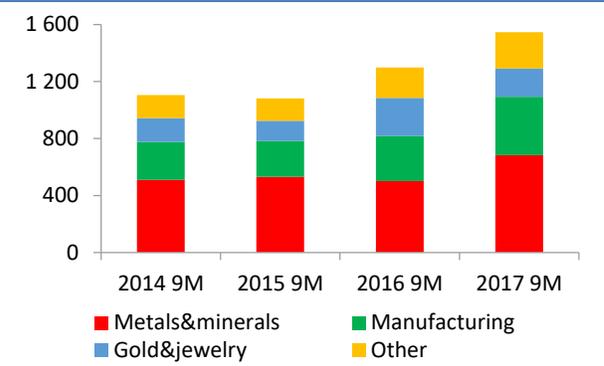
պայմաններում տարվա կտրվածքով սպասվում է ընթացիկ հաշվի հաշվեկշռի վատթարացում՝ 2016 թվականի 2.3 տոկոս պակասուրդի համեմատ:

Գծապատկեր 8. Արտահանումը՝ ըստ նշանակետերկրների, 2014-2017 թթ. հունվարից սեպտեմբերին
(միլիոն ԱՄՆ դոլար)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 9. Արտահանումը՝ ըստ ապրանքախմբերի, 2014-2017 թթ. հունվարից սեպտեմբեր
(միլիոն ԱՄՆ դոլար)

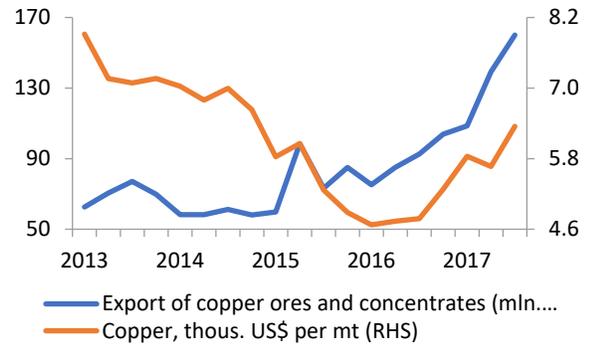

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Մետաղների գների բարձրանալու և Ռուսաստանում աճի վերականգնման պայմաններում 2017 թվականի առաջին 9 ամիսներին արտահանումը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ ավելացավ շուրջ 20 տոկոսով:

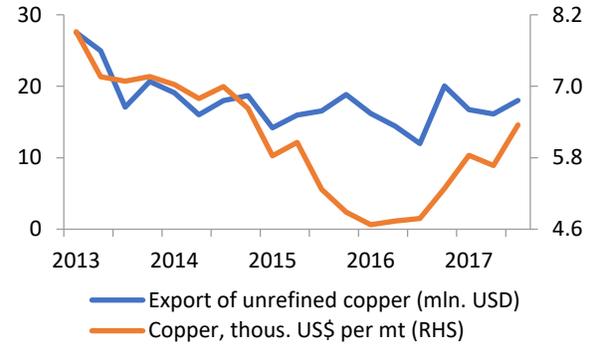
Մշակող արդյունաբերությունում պատրաստի սննդամթերքի արտահանման արժեքը 28 տոկոսով բարձրացավ՝ 2017 թվականի առաջին 9 ամիսների ընթացքում արտահանման մեջ դրա մասնաբաժինը 21-ից տոկոսից բարձրացնելով 23 տոկոսի: Հումքային ապրանքների արտահանման աճն ուղղված էր մետաղներին և հանքանյութերին, որոնք այս տարվա առաջին 9 ամիսներին 36 տոկոսով գերազանցում էին 2016 թվականի նույն ժամանակահատվածի ծավալները, ինչով և բացատրվում է ընդհանուր արտահանման աճի կեսը (8-րդ և 9-րդ գծապատկերներ): Արտահանման ընդհանուր ցուցանիշում դրանց հավաքական մասնաբաժինը 2016 թվականին բարձրացավ՝ 38 տոկոսից հասնելով 44 տոկոսի: 2016 և 2017 թվականներին պղնձի (որին բաժին է ընկնում ընդհանուր արտահանման շուրջ մեկ երրորդը), ոսկու և այլումինի գներում էլ բարենպաստ տեղաշարժեր գրանցվեցին (գծապատկեր 12 և 13): Ներմուծումը, որը 2016 թվականին գրեթե անփոփոխ էր, 2016 թվականի վերջից մինչ սեպտեմբեր աճեց՝ 23 տոկոսով բարձր լինելով նախորդ տարվա մակարդակից: Կապիտալ ապրանքների ներմուծման աճը ևս նշանակալի էր, ընդ որում մեքենա-սարքավորումների ներմուծումն աճեց 30 տոկոսով՝ 4 տոկոսային կետով նպաստելով ընդհանուր ներմուծման աճին:

Գծապատկեր 10. Պղնձի հանքաքարի արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար մեկ մետրիկ տոննայի դիմաց)

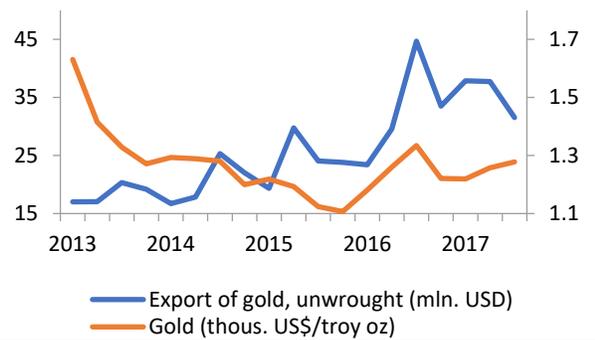
Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի ապրանքների գների տվյալները, աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 11. Զգույն պղնձի արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար մեկ մետրիկ տոննայի դիմաց)

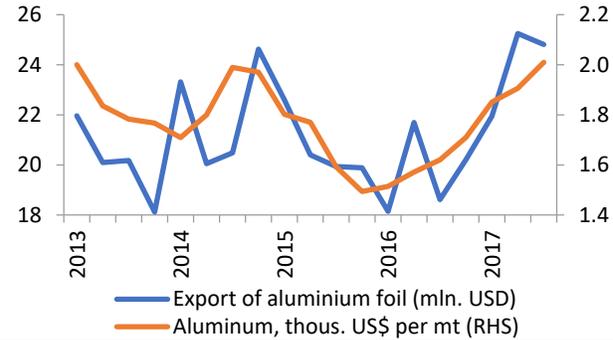
Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի ապրանքների գների տվյալները, աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 12. Զնշակված ոսկու արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար/տրոյական ունցիա)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի ապրանքների գների տվյալները, աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 13. Ալյումինի փայլաթիթեղի արտահանումը (միլիոն ԱՄՆ դոլար) և համաշխարհային գները (հազ. ԱՄՆ դոլար մեկ մետրիկ տոննայի դիմաց)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի ապրանքների գների տվյալները, աշխատակիցների հաշվարկները:

Զբոսաշրջության արդյունքներն առաջանցիկ աճ գրանցեցին. 2017 թվականի առաջին 9 ամիսներին, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատված-

Տարվա առաջին կիսամյակի տվյալներից հետևում է, որ աճը հիմնականում պայմանավորված էր Ռուսաստանից և Իրանից զբոսաշրջիկների ժամանումներով: Եվրոպացի զբոսաշրջիկներին բաժին ընկավ ընդհանուր ժամանումների շուրջ 20 տոկոսը՝ շուրջ 5 տոկոսով ավելանալով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ (գծապատկեր 14): Այսուհանդերձ Հայաստանի զբոսաշրջության ոլորտը դեռ աճելու զգալի հնարավորություն ունի: Համաշխարհային բանկի վերջին ուսումնասիրության մեջ² նշվում է,

² Հայաստանի հարավային միջանցքի զբոսաշրջության զարգացման ռազմավարություն, 2015 թ. մարտ <http://documents.worldbank.org/curated/en/528101467988937597/Armenia-South-corridor-tourism-development-strategy>.

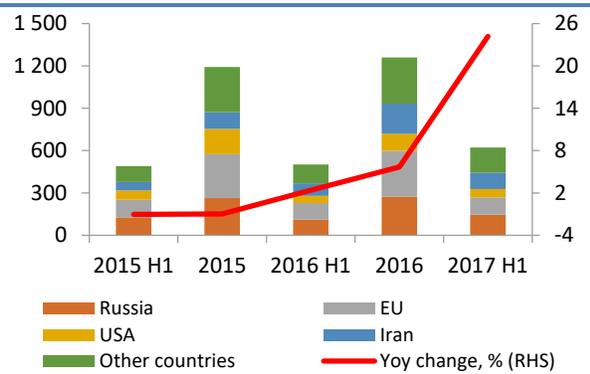
**Ցի համեմատ,
այցելումների թիվն
աճեց 21 տոկոսով:**

**2017 թվականին
դրամական
փոխանցումները
սկսեցին աճել 2016
թվականին
նվազագույն
մակարդակի
հասնելուց հետո:**

որ զբոսաշրջության ոլորտի ներուժը կրնալայնվի ենթակառուցվածքում ներդրումների ու բարելավումների, մարքեթինգն ավելացնելու և խթանումն ու վերապատրաստումը լավացնելու շնորհիվ:

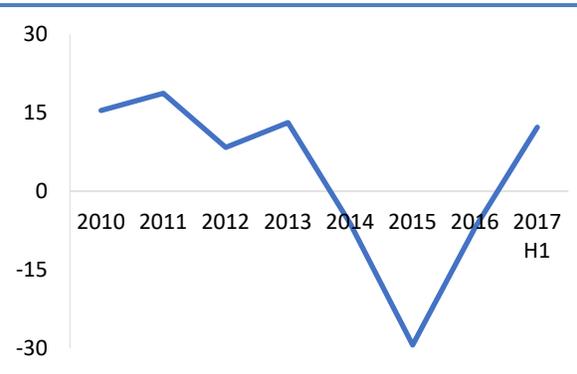
ԱՄՆ դոլարով դրամական փոխանցումները 2014 թվականի փոխարժեքի ճգնաժամից հետո անկում ապրեցին՝ պայմանավորված ծավալի նվազմամբ և ռուսական ռուբլու արժեզրկմամբ, արժույթ, որով վարձրատրվում է Հայաստանից արտագաղթածների մեծ մասը: Դրամական փոխանցումների թույլ ցուցանիշը պահպանվեց 2015 և 2016 թվականներին: Դրամական փոխանցումները սկսեցին նորից բարձրանալ միայն 2017 թվականին. տարվա առաջին կիսամյակում գրանցվեց 12 տոկոս աճ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ (զծապատկեր 15): Ընդհանուր տրանսֆերտների չորս հինգերորդը բաժին է ընկնում Ռուսաստանից իրականացվող դրամական փոխանցումներին, իսկ 10 տոկոսը ստացվում է ԱՄՆ-ից:

**Գծապատկեր 14. Զբոսաշրջիկների
ժամանումները՝ ըստ ծագման երկրի 2015-2017
թվականներին
(հազ. անձ)**

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկներ:

**Գծապատկեր 15. Դրամական փոխանցումները
2010-2017 թվականի 1-ին կիսամյակ
(փոփոխությունը նախորդ տարվա նույն
ժամանակահատվածի նկատմամբ, տոկոս)**

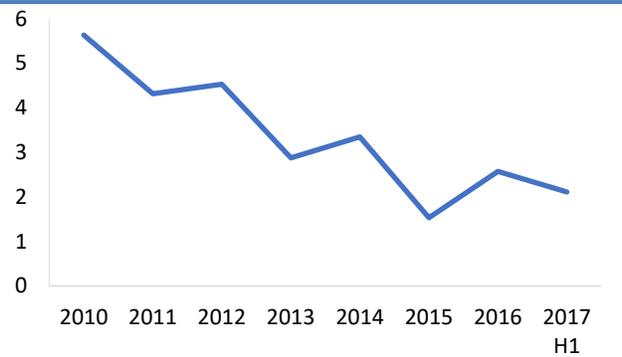

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկներ:

Օտարերկրյա ուղղակի ցածր և չբազմազանեցված ներդրումները պահպանվում են. դրանց մակարդակի բարձրացումը քաղաքականության լուրջ մարտահրավեր է:

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները (ՕՈՒՆ) 2017 թվականի առաջին կիսամյակում 30 տոկոսով բարձր էին 2016 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ՝ բարձրանալով շատ ցածր բազայից: Այնուամենայնիվ դրանք նվազեցին

Գծապատկեր 16. Չուտ օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները. 2010-2017 թվականի 1-ին կիսամյակ (տոկոս ՀՆԱ-ի նկատմամբ)

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի հաշվարկներ:

ՀՆԱ-ի նկատմամբ մասնաբաժնի արտահայտությամբ (գծապատկեր 16): ՕՈՒՆ-ները հիմնականում ուղղվեցին հանքարդյունաբերության ոլորտ: ՀՀ կառավարությունը քայլեր ձեռնարկեց ներդրումային մթնոլորտի բարելավման ուղղությամբ, ընդ որում՝ փոփոխելով ՕՈՒՆ-ների մասին օրենքը՝ միջազգային լավագույն փորձին համահունչ ներդրողների պաշտպանությունը բարելավելու համար: Օրենքի նախագծին նպաստեց Համաշխարհային բանկի խմբի տեխնիկական աջակցությունը և խորհրդատվությունը: Նախագիծը հաստատվել է կառավարությունում և պատրաստ է ուղարկվելու խորհրդարան:

Պարտք և հարկաբյուջետային քաղաքականություն

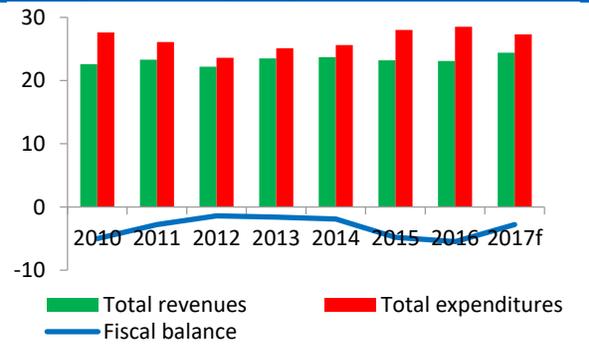
Կառավարությունը գործադրում է հարկաբյուջետային դիրքի կոնսոլիդացման ջանքեր, ընդ որում՝ սպասվում է, որ 2017 թվականի բյուջեի պակասուրդը կկազմի ՀՆԱ-ի շուրջ 2.8 տոկոսը:

2015 և 2016 թվականներին գրանցելով ՀՆԱ-ի, համապատասխանաբար, 4.8 և 5.5 տոկոս պակասուրդ և Հայաստանի հարկաբյուջետային կանոնով սահմանված ՀՆԱ-ի 50 տոկոսի շեմը գերազանցող պարտքի պայմաններում³ կառավարությունը 2017 թվականի բյուջեով սկսեց հարկաբյուջետային կոնսոլիդացումը, ընդ որում՝ պակասուրդի թիրախը 3 տոկոսից ցածր էր (գծապատկեր 17 և 18): 2017 թվականի առաջին եռամսյակում հավաքված հարկերը բյուջեի սկզբնական ծրագիրը գերազանցեցին՝ պայմանավորված ՀՆԱ-ի սպասվածից բարձր աճով: Ի պատասխան՝ ապրիլին կառավարությունը վերանայեց բյուջեի ծրագիրը, այդ թվում թե՛ եկամուտների և թե՛ ծախսերի ծրագրային ցուցանիշները՝ ավելի մեծ

³ «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքը ներառում է պարտքի առավելագույն խիստ շեմ՝ նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի 60 տոկոսի չափով և «պարտքի արգելակ»՝ նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի 50 տոկոսի չափով, որի դեպքում գործում է վերջին երեք տարիների միջին ՀՆԱ-ի 3 տոկոսից պակաս բյուջեի պակասուրդի պահանջը: Կանոնն ունի կոշտ առավելագույն շեմ. ՀՆԱ-ի 60 տոկոս առավելագույն շեմի գերազանցման դեպքում այլևս չի կարելի պարտք թողարկել:

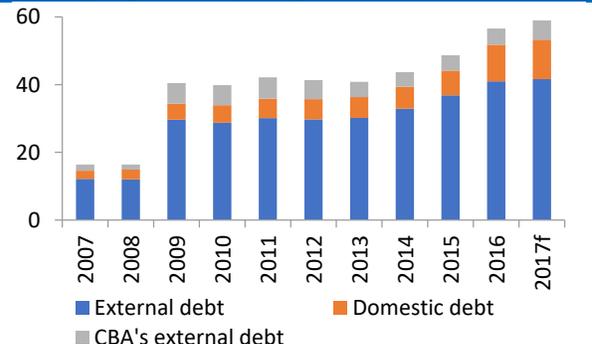
Ֆինանսավորում նախատեսելով կապիտալ ծախսերի համար, որոնք սկզբնական բյուջեում սեղմվել էին: 2017 թվականի առաջին 9 ամիսների տվյալներով բյուջեի պակասուրդը սպասվածից, այսինքն՝ վերանայված ծրագրի համեմատ՝ շատ ավելի ցածր էր՝ հիմնականում պայմանավորված կանխատեսվածից ցածր ընթացիկ և կապիտալ ծախսերով:

Գծապատկեր 17. Հարկաբյուջետային զարգացումները 2010-2017 թվականներին
(ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոս)

Աղբյուրը՝ ՖՆ, ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 18. Հայաստանի պարտքի դինամիկան 2007-2017 թվականներին
(ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոս)

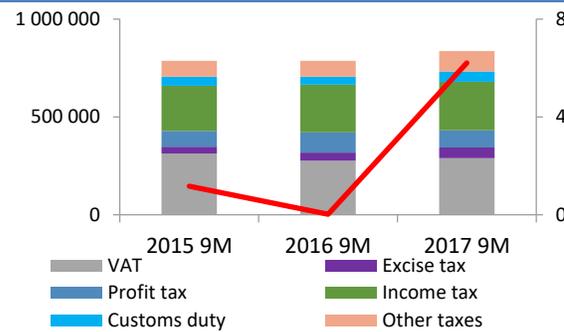

Աղբյուրը՝ ՖՆ, ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

2017 թվականին հավաքված հարկերն ավելացան, սակայն ըստ բյուջեի հավակնտ վերանայված ծրագրերի թերակատարվեցին:

2017 թվականի առաջին 9 ամիսների ընթացքում հարկային եկամուտներն աճեցին (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ), սակայն այդ ժամանակահատվածի վերանայված կանխատեսումից 7 տոկոսով պակաս էին (գծապատկեր 19): Նախորդ տարվա նկատմամբ աճը հիմնականում պայմանավորված էր ԱԱՀ-ի, ակցիզային հարկի, մաքսատուրքի և բնապահպանական հարկերով⁴: Վերջինիս աճը 61 տոկոս էր: Չնայած երրորդ եռամսյակում հարկերի

Գծապատկեր 19. Հարկային եկամուտները 2015-2017 թվականներին
(առաջին 9 ամիսներ, միլիոն ՀՀ դրամ)

Աղբյուրը՝ ՖՆ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկներ

⁴ Բնապահպանական հարկերը ներառում են բնապահպանական և բնօգտագործման վճարները, ինչպիսիք են ռոյալթիները, շրջակա միջավայր վնասակար նյութերի արտանետման և ջրի, կենսաբանական ռեսուրսների կամ պինդ հանքային պաշարների հանքավայրերի սպառման համար:

հավաքման տեմպի դանդաղմանը՝ դեռևս սպասվում է, որ հարկեր-
ՀՆԱ հարաբերակցությունը մինչև 2017 թվականի վերջը կաճի:
Ընթացիկ ծախսերը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի
համեմատ ավելի ցածր էին, մասնավորապես՝ սուբսիդիաների
համար, իսկ սոցիալական ծախսերն ավելացան համեստ չափով՝ 2
տոկոսով: Կապիտալ ծախսերը, ընդհակառակը, առաջին 9 ամիսների
ընթացքում 7 տոկոսով բարձրացան, սակայն կազմեցին վերանայված
բյուջեով տվյալ ժամանակահատվածի համար նախատեսվածի 60
տոկոսը: Կապիտալ ծրագրերի իրականացման, օրինակ՝ «Հյուսիս-
հարավ» ճանապարհի շինարարության երկարատև
դժվարությունները դեռևս կարգավորված չեն և շարունակում են
կաշկանդել պետական ներդրումները:

**2018 թվականի
պետական բյուջեի
նախագծում
շարունակվում է
հարկաբյուջետային
կոնսոլիդացման
ուղին՝
կանխատեսելով
ՀՆԱ-ի 2.7 տոկոսի
պակասորդ:**

2018 թվականի պակասորդի կեսը կֆինանսավորվի ներքին
աղբյուրներից, ընդ որում՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ արտաքին
ֆինանսավորման մասնաբաժնի նվազմամբ: Կանխատեսվում է, որ
ՀՆԱ-ի նկատմամբ ընթացիկ ծախսերը, 2017 թվականի բյուջեի
ծրագրի համեմատ, կնվազեն երկու տոկոսային կետով: Կապիտալ
ծախսերը նվազեցվել են նաև մինչև ՀՆԱ-ի 3 տոկոսից ցածր
մակարդակը՝ մասամբ պայմանավորված ծրագրերին կապակցված
արտաքին ֆինանսավորման նվազմամբ:

Աղյուսակ 2. Պետական բյուջե
(ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոս)

	2016 թ. Փաստ.	2017 թ. Վերանայ - ված ծրագիր	2018 թ. բյուջեի նախագիծ
Ընդամենը եկամուտներ և դրամաշնորհներ	23.1	24.4	22.3
Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր 1/ Պաշտոնական տրանսֆերտներ/դրամաշնորհներ	21.3	22.2	21.3
Այլ եկամուտներ	0.6	0.7	0.6
Ընդամենը ծախսեր	28.5	27.3	25.0
Ընթացիկ ծախսեր	25.2	24.0	22.1
Ոչ ֆինանսական ակտիվներով գործարքներ	3.3	3.3	2.9
Պակասորդ	-5.5	-2.8	-2.7
Ներքին ֆինանսավորում	2.1	1.2	1.3
Արտաքին ֆինանսավորում	3.4	1.6	1.4

Աղբյուրը՝ ՏՆ:

ՀՆԱ-ի 50 տոկոսից բարձր պետական պարտքի դեպքում հարկաբյուջետային կանոնը պահանջում է հարկաբյուջետային կոնսոլիդացում: Կառավարությունը ճշգրտում է կանոնը՝ այն ավելի ճկուն և աճին աջակցող դարձնելու համար:

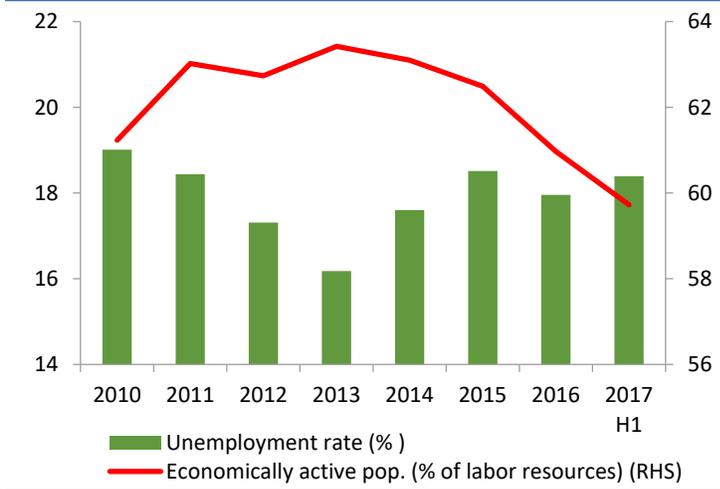
Կառավարության պարտքը 2016 թվականի վերջին հասավ 52 տոկոսի, որի 80 տոկոսն արտաքին պարտքն էր, ինչը միայն մասամբ էր արտոնյալ պայմաններով: Հարկաբյուջետային գործող կանոնը պահանջում էր պակասուրդը պահպանել ՀՆԱ-ի 3 տոկոսից ցածր մակարդակում: Այս պահանջը կատարելու համար կառավարությունը հետաձգել է արտաքին ֆինանսավորմամբ որոշ կապիտալ ծախսեր: Ֆինանսների նախարարությունում պետական պարտքի գործող օրենքը փոփոխման գործընթացում է, որի նպատակն է հարկաբյուջետային կանոնն ավելի ճկուն և հակացիկլային դարձնել կապիտալ ծախսերի առաջնահերթության սահմանմամբ և ծախսային կանոնի սահմանմամբ, ինչը կզսպի ընթացիկ ծախսերը՝ պարտքի գործող շեմը թողնելով անփոփոխ:

Սոցիալական ոլորտ և աշխատանքի շուկաներ

Հայաստանում պահպանվում են զբաղվածության ցածր և գործազրկության բարձր ցուցանիշները:

Աշխատունակ տարիքի բնակչության զբաղվածության 50 տոկոս ցուցանիշը պահպանվել է, ինչը տարածաշրջանում ամենացածրերի թվում է և նվազել է 2013 թվականի 53.2 տոկոսի գագաթնակետից: 2016 թվականին զբաղված էր կանանց 43 և տղամարդկանց 58 տոկոսից մի փոքր ավելին: Գործազրկության ցուցանիշը համառոտ են բարձր պահպանվեց՝ 2017 թվականի երկրորդ եռամսյակում կազմելով 17.8 տոկոս և միայն 1.2 տոկոսային կետով ցածր լինելով 2010 թվականի ճգնաժամի ժամանակ գրանցված գագաթնակետից՝ 19 տոկոսից: Գործազրկության ցուցանիշն ամենաբարձրը մայրաքաղաք Երևանում էր, որ ըստ հաշվարկների՝ 2016 թվականին կազմեց 29.1 տոկոս: Իսկ գյուղական վայրերում գործազրկությունը ցածր էր՝ պայմանավորված գյուղատնտեսությունում ինքնազբաղվածության բարձր ցուցանիշով (հիմնականում փակ տնտեսություններ և չվճարվող հողագործական աշխատանք):

ընդգրկվածության ցուցանիշները 2010-2017 թվականներին (տոկոս)

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

2014 -2016 թվականների ընթացքում աղքատության ազգային գծից ներքև գտնվող բնակչության մասնաբաժինը չափավոր նվազել է՝ 30.0 տոկոսից մինչև 29.4 տոկոս:

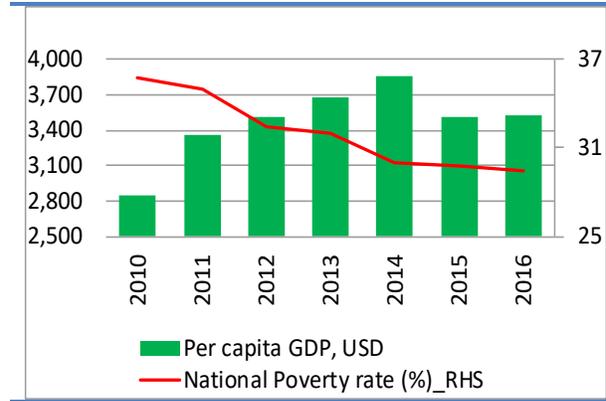
Աղքատության գծից ներքև ապրող բնակչությունը 2014-2016 թվականների ընթացքում փոքր-ինչ նվազեց: Այս իրողությունը խիստ տարբերվում էր նախաձգնաժամային ժամանակահատվածից, երբ բարձր տնտեսական աճը նպաստեց կենսապայմանների էական բարելավումներին, և աղքատությունը 2001-2007 թվականների ընթացքում կիսով չափ պակասեց: Աղքատության սահմանափակ նվազումը գյուղական վայրերում գյուղատնտեսական արտադրանքի համեստ աճի և քաղաքային վայրերում մշակող արդյունաբերության և ծառայությունների ոլորտի սահմանափակ աճի արտացոլումն է, ինչը բավարար չէր հետագա աշխատատեղերի ստեղծմանը նպաստելու համար: Ավելին, Ռուսաստանից դրամական փոխանցումների անկման հետևանքով սպառման աճը նվազեց երկրի բոլոր տնային տնտեսությունների համար: Տարածքային անհամաչափությունները պահպանվում են, ընդ որում՝ աղքատության ցուցանիշներն ամենաբարձրը Երևանից դուրս քաղաքային վայրերում են, որտեղ գործազրկության բարձր մակարդակը և շարունակվող արտագաղթը կայուն տնտեսական աճի համար մարտահրավերներ են առաջացնում:

2010-2015 թվականներին միջին տարեկան սպառման

Գծապատկեր 21. Մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտը և աղքատության ազգային ցուցանիշը 2010-16 թվականներին

աճը ստորին 40 տոկոսի համար կազմեց 3.4 տոկոս՝ ընդհանուր բնակչության 4.3 տոկոսի համեմատ:

2010-2015 թվականներին տնտեսական աճի շնորհիվ բնակչության բոլոր հատվածների եկամուտներն ու սպառումն ավելացան և նպաստեցին միջին խավի աճին, սակայն աղքատ տնային տնտեսությունների շրջանում սպառման աճն ավելի ցածր էր, ինչը վերածվեց ավելի մեծ անհամաչափությունների և խոր անհավասարության: Աղքատ տնային տնտեսությունները մնում են զրկված բազմակի և համընկնող ուղղություններով, և բարեկեցության ոչ դրամական ցուցանիշները (այդ թվում՝ համարժեք տնային պայմանների և հանրային ծառայությունների հասանելությունը) մատնանշում են զարգացման խզումները, որոնք հաճախ կապված են տարածքային անհամաչափությունների հետ:

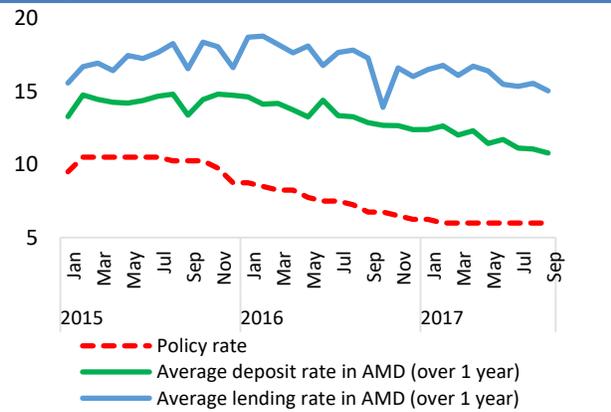
Աղբյուրը՝ ԱՎԾ:

Դրամավարկային և փոխարժեքի քաղաքականություն

2015-2016 թվականներին դրամավարկային քաղաքականության մեղմումը 2017 թվականին սկսեց ազդեցություն ունենալ, ընդ որում տնտեսական ակտիվության աճն ուղեկցվեց գնաճի փոքր ավելացմամբ:

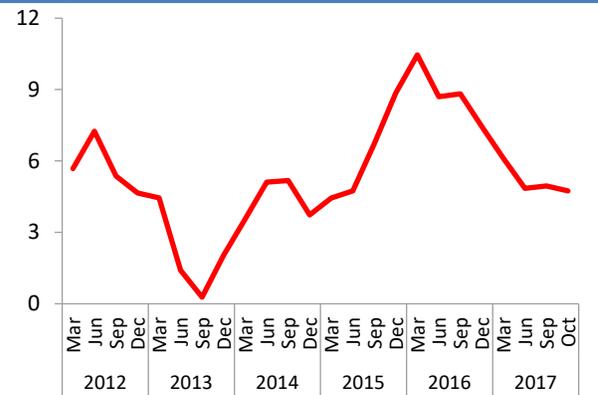
Դրամավարկային քաղաքականությունը 2014 թվականի վերջում և 2015 թվականին խստացվեց, ընդ որում 2015 թվականի օգոստոսին ՀՀ ԿԲ-ն վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը բարձրացրեց մինչև 10.5 տոկոս: Քաղաքականության պայմաններն այնուհետև թուլացվեցին, տոկոսադրույքը հաջորդ մեկուկես տարիների ընթացքում նվազեց 450 բազիսային կետով՝ այս տարվա փետրվարին հասնելով 6 տոկոսի: Դրանից հետո այն անփոփոխ է մնացել (գծապատկեր 22): Տնտեսական աճը 2017 թվականի սկզբից բարձրացավ՝ դեռևս ցածր գնաճի ցուցանիշի փոքր աճով: Այնուամենայնիվ իրական տոկոսադրույքները բարձր են մնում՝ կազմելով շուրջ 5 տոկոս (գծապատկեր 23):

Գծապատկեր 22. Վերաֆինանսավորման, ավանդների և վարկավորման տոկոսադրույքները 2015-2017 թվականներին (տոկոս)

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 23. Վերաֆինանսավորման իրական տոկոսադրույքը 2012-2017 թվականներին (տոկոս)

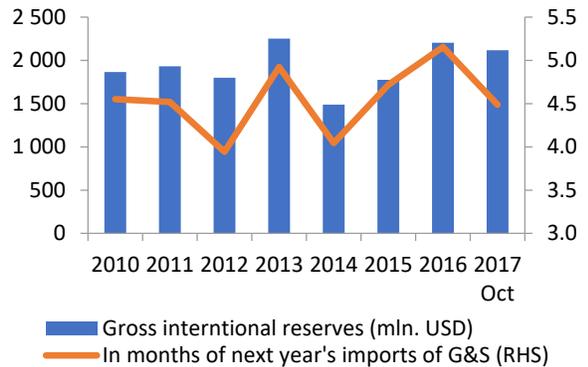

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Դրամ-ԱՄՆ դոլար փոխարժեքը 2017 թվականի ընթացքում համեմատաբար կայուն էր, որին, ի թիվս այլոց, օժանդակեցին դրամական փոխանցումների ավելի բարձր ցուցանիշը և վերականգնումը զբոսաշրջության ոլորտում:

ՀՀ ԿԲ-ն շարունակում է հավատարիմ մնալ կառավարվող ճկուն փոխարժեքի քաղաքականությանը և միջամտում է միայն խոշոր տատանումները կանխելու համար: 2016 թվականի վերջին միջազգային պահուստները հասան 5.2 ամսվա ներմուծման ծածկույթի և ընդհուպ մինչև 2017 թվականի հոկտեմբերը պահպանվեցին հարմարավետ՝ ներմուծման 4.5 ամսվա ծածկույթի մակարդակում (գծապատկեր 24): ՀՀ ԿԲ-ի հաշվարկներով՝ իրական արդյունավետ փոխարժեքը հունվարից օգոստոսի վերջն ընկած ժամանակահատվածում արժեզրկվեց 8 տոկոսով՝ պայմանավորված անվանական արդյունավետ փոխարժեքի արժեզրկմամբ (շուրջ 5 տոկոսով) և գնաճով ԵՄ-ում, Իրանում և Թուրքիայում գտնվող Հայաստանի հիմնական առևտրային գործընկերների մոտ (գծապատկեր 25):

Գծապատկեր 24. Համախառն միջազգային պահուստները 2010 – 2017 թվականներին (միլիոն ԱՄՆ դոլար)

Սղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Գծապատկեր 25. Իրական արդյունավետ փոխարժեքը 2011 – 2017 թվականներին (1997 = 100)

Սղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ:

Ֆինանսական հատված

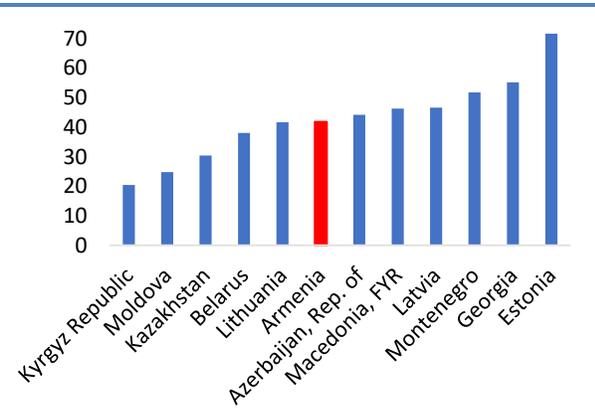
2017 թվականը բանկերը սկսեցին կապիտալի ավելի ամուր դիրքից:

Ներկա մարտահրավերը մասնավոր հատվածում վարկավորման ընդլայնումն է, որը, կազմելով ՀՆԱ-ի 48 տոկոսը, բարելավման տեղ ունի:

2017 թվականը բանկերը սկսեցին կապիտալի ավելի ամուր դիրքից, ինչը տարեկան նվազագույն կապիտալի պահանջի վեցապատիկ աճի շնորհիվ էր: Մի քանի միավորումներից և ձեռքբերումներից հետո Հայաստանում գործող օտարերկրյա և տեղական բանկերի թիվը 2017 թվականին նվազեց մինչև 17: Կապիտալի համարժեքության միջին ցուցանիշը հասավ 20 տոկոսի, ինչը զգալի բարձր է 12 տոկոս նվազագույն պահանջից: Չաշխատող վարկերի հարաբերակցությունը 2017 թվականի հունիսի վերջին 6 տոկոս էր: 2017 թվականի առաջին կիսամյակում բանկային ոլորտի շահույթն աճեց և եկամտաբերությունը, ըստ ակտիվների (ROA), հասավ 10.5 տոկոսի: Մասնավոր հատվածի վարկավորումը 2017 թվականի առաջին 9 ամիսներին (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ) աճեց 13 տոկոսով: Դրանով վարկավորումն առաջին 9 ամիսների ընթացքում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճեց 23 տոկոսով, ինչի շնորհիվ այն հայտնվեց համադրելի երկրների մեջտեղում՝ ըստ ՀՆԱ-ում դրա մասնաբաժնի (գծապատկեր 26): Ամենավերջին տվյալներով՝ սպառողական վարկերին և հիփոթեկին բաժին է ընկել ընդհանուր բանկային չմարված վարկավորման շուրջ մեկ երրորդը, ինչը նվազել է 2008 թվականի 42 տոկոսից: Արդյունաբերության և առևտրի ոլորտներին բաժին էր ընկում չմարված առևտրային վարկերի, համապատասխանաբար, 20 և 17 տոկոսը (գծապատկեր 27): Առևտրային բանկերում ավանդները սեպտեմբերի վերջին 17 տոկոսով բարձր էին նախորդ տարվա մակարդակից: Դրանով ավանդները (և վարկերը) արտարժույթային ավանդներից (և վարկերից) ավելի արագ աճեցին: Ֆինանսական դոլարացումը ինչ-որ չափով նվազեց պայմանավորված ավելի կայուն փոխարժեքով,

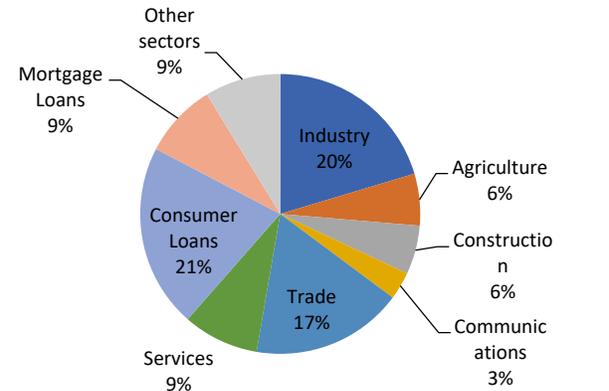
սակայն մնում է նշանակալի: Ինչպես վարկերի, այնպես էլ ավանդների դոլարացման ցուցանիշները սեպտեմբերի վերջին նվազեցին մինչև մոտ 62 տոկոս նախորդ տարվա, համապատասխանաբար, 66 և 67 տոկոսից:

Գծապատկեր 26. Առևտրային բանկերի չմարված վարկերը (ՀՆԱ-ի տոկոս)

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ, Ֆինանսական մատչելիության սոցիալական (FAS):

Գծապատկեր 27. Առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտների ընդհանուր վարկավորումը՝ ըստ ոլորտների (2017 թվականի սեպտեմբերի վերջ, տոկոս)

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ:

B. Կառուցվածքային բարեփոխումների օրակարգը

Թեև նոր կառավարությունը հստակ ներկայացրել է կառուցվածքային բարեփոխման իր հանձնառությունը, իրականացումը դանդաղ է ընթացել:

Հնգամյա ծրագիրը շեշտը դնում է լայնամասշտաբ բարեփոխման վրա, այդ թվում՝ պետական կառավարման, տնտեսական կառավարման, գործարար միջավայրի և սոցիալական բարեկեցության ոլորտներում: Ներդրումները թույլ են պահպանվում, և կառավարությունն ընդունում է, որ դա լուրջ խնդիր է Հայաստանի համար: Կառավարությունը տվել է մի քանի նախաձեռնությունների մեկնարկը, այդ թվում՝ Ռազմավարական նախաձեռնությունների կենտրոնի և Հայաստանի ներդրողների ակումբի ստեղծումը՝ ներքին և արտաքին մասնավոր ներդրումներ ներգրավելու համար: Դրանց իրավասություններն են՝ ներքին և արտաքին մասնավոր միջոցների ուղղորդումը կարևոր ոլորտների խթանմանը, օրինակ՝ էներգետիկայի, զբոսաշրջության, ենթակառուցվածքների, հանքարդյունաբերության և սննդի ու թեթև արդյունաբերության:

Մեկ տարի առաջ հաստատված հարկային նոր օրենսգրքը լիարժեք կգործի 2018 թվականից:

Հարկային նոր օրենսգրքի հիմնական նպատակներից է հարկային համակարգի թափանցիկության և արդարացիության բարձրացումը՝ փակելով սողանքները, ինչպես նաև հարկային վարչարարության բարելավումը՝ հարկեր-ՀՆԱ հարաբերակցությունը բարձրացնելու համար, ինչը համեմատաբար ցածր է համադրելի երկրներից: 2016 թվականի հոկտեմբերին հարկային նոր օրենսգրքի ընդունումից

հետո, քաղաքական և գործարար շահերից ելնելով, արվել են բարեփոխումների որոշ տարրերի իրականացումը դանդաղեցնելու փորձեր: Կառավարությունը համաձայնել է, ի թիվս այլոց, զբոսաշրջիկներին մատուցվող ծառայություններն ազատել ԱԱՀ-ից: Նշված փոփոխություններն այժմ Ազգային ժողովում են:

Հայաստանի վարկանիշը, ըստ Համաշխարհային բանկի 2018 թվականի «Գործարարություն» զեկույցի, ընկել է սակայն բարելավել է իր կանոնակարգման արդյունքների միավորը:

Համաշխարհային բանկի վերջերս վերանայված «Գործարարություն» (Դուինգ բիզնես) զեկույցում⁵ Հայաստանը գործարարության դյուրությամբ 190 երկրների շարքում դասվել է 47-րդ տեղում՝ իջնելով նախորդ տարվա 38-րդից: Ավելի ցածր տեղը արտացոլում է այլ երկրների արագ առաջընթացն իրենց գործարար և ներդրումային մթնոլորտի բարելավման ուղղությամբ, ոչ թե Հայաստանի գործարար և ներդրումային մթնոլորտի վատթարացումը: Փաստորեն Հայաստանի կանոնակարգման ոլորտում 2016 և 2017 թվականներին կատարված փոփոխությունները հանգեցրին Հայաստանի կազմակերպությունների համար էլեկտրաէներգիայի միացման և գույքի գրանցման հնարավորության բարելավումների: Ներդրումային քաղաքականության և գործարար մթնոլորտի ուղղությամբ արձանագրվել է որոշ առաջընթաց: Ակնկալվում է, որ շուտով ուժի մեջ կմտնեն ներքին մրցակցության մասին օրենքի փոփոխությունները և հակամրցակցային վարքագծի համար կպարտադրեն ավելի մեծ տուգանքներ և ավելի խիստ կանոններ: ՕՈՒՆ-ների օրենքում առաջարկվող փոփոխությունները, որոնք շեշտադրում են ներդրողների պաշտպանությունը և ներդրումների խթանները, ներկայացվել են Ազգային ժողովի քննարկմանը: Կառավարությունը պետական-մասնավոր գործընկերության (ՊՄԳ) մասին նոր օրենք մշակելու գործընթացում է՝ պետական ներդրումներում մասնավոր հատվածի ներգրավվածությունը դյուրացնելու համար: Առաջարկվող օրենքը խորհրդարանում քննարկվելու համար պատրաստ պետք է լինի մինչև 2018 թվականի փետրվարը:

Հայաստանը շարունակում է ամրապնդել կապերը ԵՄ-ի և տարածաշրջանի երկրների հետ:

2013 թվականին Եվրասիական տնտեսական միությանն (ԵԱՏՄ) անդամակցելուց հետո Հայաստան-ԵՄ Արևելյան գործընկերության համաձայնագրի շուրջ բանակցությունները դադարեցվեցին: Այնուամենայնիվ Հայաստանը հավատարիմ է մնում Եվրամիության հետ իր կապերի ամրապնդման կողմնորոշմանը: Նոյեմբերի 24-ին ԵՄ-ն և Հայաստանը ստորագրեցին Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիրը (ՀԸԳՀ), որը նպատակաուղղված է հարաբերությունների զգալի խորացմանը: Համաձայնագրով իրավական ամուր հիմք է ստեղծվում քաղաքական երկխոսության ամրապնդման, տնտեսական և ոլորտային համագործակցության ընդլայնման, առևտրի և ներդրումների նոր հնարավորությունների շրջանակի ստեղծման, ինչպես նաև Հայաստանի տնտեսական

⁵ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/armenia>

օրենքներն ու կարգավորումները ԵՄ-ի օրենքներին և կարգավորումներին մոտեցելու համար: Ներդաշնակեցումը կրնողգրկի գործարարության կարգավորումները և գյուղատնտեսության, տրանսպորտի, շրջակա միջավայրի, սպառողների պաշտպանության և էներգետիկայի ոլորտի կարգավորումը: ՀՀԳՀ-ն ազատ առևտրի հետ կապված հեռահար դրույթներ չի պարունակում ի տարբերություն Ասոցացման համաձայնագրի, որի շուրջ Հայաստանը և ԵՄ-ն բանակցում էին 2013 թվականի ամռանը: Հայաստանն ամրապնդում է կապերը նաև իր հարավային հարևանի՝ Իրանի հետ, որի հետ այս տարվա օգոստոսին ստորագրել է փոխըմբռնման հուշագիր՝ Իրան-Հայաստան սահմանի երկու կողմերում էլ ազատ առևտրի գոտիների միջև համագործակցությունը խթանելու համար:

**ՀԲԽ-ի կողմից
Հայաստանի՝ Երկրի
համակարգված
գնահատմամբ վեր են
հանվում
Հայաստանի
զարգացման
հիմնական
մարտահրավերները
և սահմանափակում-
ները:**

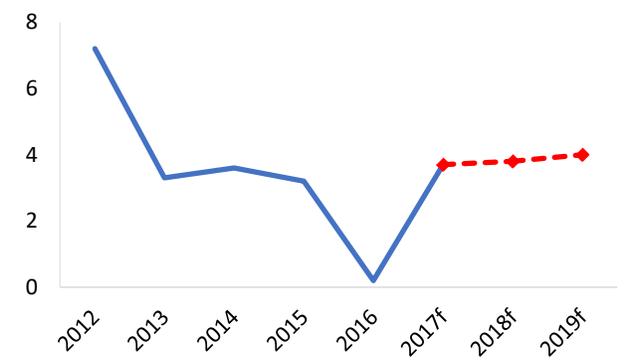
2017 թվականին ՀԲԽ-ն պատրաստեց Հայաստանի համար Երկրի համակարգված գնահատումը (ԵՀԳ)՝ Հայաստանի զարգացման հիմնական մարտահրավերները և սահմանափակումները վեր հանելու նպատակով: ԵՀԳ-ով սահմանվում են նշված մարտահրավերների դիմագրավման չորս հիմնական ուղիները: Դրանք են՝ (i) աճի վերահաշվեկշռման համար Հայաստանին անհրաժեշտ է բացել շուկաները, օգտվել արտահանման հնարավորություններից և հաղթահարել միակցելիության սահմանափակումները, (ii) աշխույժ արտադրողական մասնավոր հատվածի ստեղծման համար Հայաստանին անհրաժեշտ է վերացնել մուտքի արգելքները, (iii) ավելի ներառական աճի խթանման համար Հայաստանին անհրաժեշտ է վերացնել աշխատուժին մասնակցության ապախթանիչներն ու բարելավել աշխատանքի արտադրողականությունը և (iv) կայունության ապահովման համար Հայաստանին անհրաժեշտ է բազմաթիվ ճակատներով ստեղծել ազգային դիմակայունություն:

C. Տնտեսական հեռանկարը

**Ակնկալվում է, որ
միջնաժամկետ
հեռանկարում աճը
կբարձրանա՝ 2019
թվականին հասնելով
4 տոկոսի:**

**Գծապատկեր 28. Միջնաժամկետ աճը 2017-2019
թվականներին
(տոկոս)**

Տնտեսության միջնաժամկետ հեռանկարը մի քանի ամիս առաջ սկսեց բարելավվել արտացոլելով կառուցվածքային բարեփոխումների օրակարգի առաջընթացը (մասնավորապես գործարար և

Աղբյուրը՝ ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների կանխատեսումները:

ներդրումային միջավայրի առումով) և հաշվի առնելով Ռուսաստանի տնտեսությունում ինչ-որ չափով ավելի կուռ, սակայն դեռևս համեստ տեղաշարժը (գծապատկեր 28 և աղյուսակ 2): Մասամբ պայմանավորված ավելի բարձր դրամական փոխանցումներով և 7 տարվա անընդմեջ անկումից հետո հաջորդ տարի ակնկալվում է շինարարության ոլորտի համեստ փոփոխություն: Գյուղատնտեսությունը սկսում է դանդաղ վերականգնվել, և պղնձի ավելի բարձր գները պետք է նպաստեն զուտ արտահանման շրջադարձին: Թեև սպասվում է հարկաբյուջետային իրավիճակի նկատելի բարելավում և 2019 թվականին ՀՆԱ-ի առնվազն 4 տոկոսին հասնելու դեպքում, չի ակնկալվում պարտք-ՀՆԱ հարաբերակցության նվազում մինչև 2019 թվականը: Սպասվում է սպառողական գների վերադարձ դրական աճի՝ մասամբ պայմանավորված սննդամթերքի գների աճով: Սակայն սպասվում է, որ առնվազն մինչև 2019 թվականի վերջը գնաճը կպահպանվի ՀՆԱ-ի 4 տոկոսանոց թիրախից ցածր:

Աղյուսակ 3. Երկետայինի սցենար. ընտրված մակրոֆիսկալ ցուցանիշներ
(տոկոս, եթե այլ բան նշված չէ)

	2013	2014	2015	2016	2017f	2018f	2019f
Իրական ՀՆԱ-ի աճ	3.3	3.6	3.2	0.2	3.7	3.8	4.0
Գյուղատնտեսություն	7.6	6.1	13.2	-5.8	0.8	1.9	2.3
Արդյունաբերություն	6.3	-0.9	6.2	4.8	12.5	8.9	7.7
Շինարարություն	-7.4	-4.5	-3.1	-	-1.5	3.2	3.5
Ծառայություններ	2.9	6.6	0.9	4.0	2.4	2.1	3.0
Սպառողական գների գնաճ, ժամանակահատվածի միջին	5.8	3.0	3.7	-1.4	1.0	3.5	3.2
Ընթացիկ հաշվի հաշվեկշիռ (ՀՆԱ-ի տոկոս)	-7.3	-7.6	-2.6	-2.3	-4.0	-3.8	-3.6
Բյուջեի ընդհանուր/առաջնային պակասուրդ (ՀՆԱ-ի	-1.5	-1.9	-4.8	-5.5	-2.8	-2.7	-2.6

տոկոս)							
Գառավարության պարտք (ՀՆԱ-ի տոկոս)	40.	43.	48.	56.6	58.	59.	59.
<i>Հուշագրի կեստ</i>	9	7	7		9	6	3
Իրական ՀՆԱ-ի աճ (Ռուսաստան)	1.3	0.7	-2.8	-0.2	1.7	1.7	1.8

Աղբյուրը՝ Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները, ԱՎԾ-ի, ՀՀ ԿԲ-ի և ՀՏՀ-ի հրապարակած տվյալները:

Ծանոթ. Կլորացման պատճառով հնարավոր է, որ որոշ հանրագումարներ ճշգրիտ չհամընկնեն:

Ռիսկեր

Հեռանկարի ռիսկերը կապված են Հայաստանի լուրջ կառուցվածքային բարեփոխումների ընթացքն արագացնելու հնարավորությունը բաց թողնելու հետ, այդ թվում՝ կապված պետական կառավարման, մրցակցության քաղաքականության և գործարար միջավայրի հետ:

Հնարավոր է, որ Ռուսաստանի և ապրանքների համաշխարհային գների վերականգնումը լինի շատ ավելի համեստ, սակայն տնտեսության և վերականգնման կայունության հեռանկարի համար ամենամեծ ռիսկը կրիսի լուրջ կառուցվածքային բարեփոխումների իրականացումն արագացնելու հնարավորությունը բաց թողնելուց, այդ թվում՝ կապված պետական կառավարման, մրցակցության քաղաքականության և գործարար միջավայրի հետ⁶: Եթե համեստ վերականգնմամբ ընձեռվող հնարավորությունը չօգտագործվի, մասնավոր ներդրումների և արտադրողականության աճը թույլ կմնա, ընդ որում՝ զբաղվածության, աղքատության նվազեցման, համընդհանուր բարգավաճման և պարտքի կայունության համար բացասական հետևանքներով: Զբաղվածության հնարավորություններ չառաջացնելու դեպքում երիտասարդ և կրթված աշխատողների զուտ արտագաղթը կշարունակվի՝ էլ ավելի քայքայելով արտադրողականության աճը:

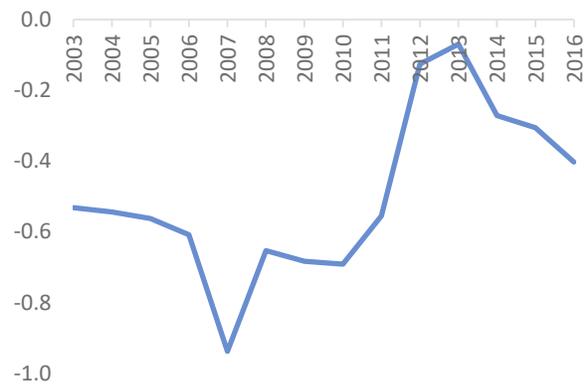
Հատուկ թեմա. Հայաստանի բնակչության միգրացիան և աճը

2003 թվականից ի վեր Հայաստանի բնակչությունն ամեն տարի կրճատվել է միջինը -0.5 տոկոսով, ընդ որում զգալի զուտ արտագաղթն ավելի քան չեզոքացրել է զուտ բնական աճի համեստ ցուցանիշը:

Զուտ բնական աճը (ծնունդներ հանած մահեր) համեմատաբար կայուն է եղել՝ 2003 թվականից բնակչությունն ավելացնելով տարեկան միջինը 0.4 տոկոսային կետից մի փոքր ավելի: Ծնունդների տարեկան դրական նպաստը

ընդհանուր բնակչության աճի գազաթնակետին՝ շուրջ 1.46 տոկոսային կետին հասավ 2010 թվականին և այդ ժամանակից ի վեր փոքր-ինչ նվազեց՝ 2016 թվականին բնակչության տարեկան աճն ավելացնելով շուրջ 1.35 տոկոսային կետով: Միննույն ժամանակ

Գծապատկեր 29. Ընդհանուր բնակչության աճը (տոկոս)

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն

⁶ Մանրամասները տե՛ս՝ Հայաստան՝ երկրի համակարգված գնահատում. Սպազայի Հայաստանը, Համաշխարհային բանկի խումբ, 2017 (*Systemic Country Diagnostic – Future Armenia*, World Bank Group, 2017), որը հասանելի է <http://pubdocs.worldbank.org/en/528851497370212043/Armenia-SCD-External-170613-with-full-pics-Nistha-update.pdf> հասցեում:

բնակչության տարեկան աճի վրա մահերի ազդեցության ավելացումն էական չի եղել (աղյուսակ 3 և գծապատկերներ 29 և 30): Միասին վերցրած և ավելացնելով հայ կրթված երիտասարդների զուտ արտագաղթը՝ այն բնակչության միջին տարիքն ավելացրեց ավելի քան երեք տարով:

Աղյուսակ 3. Հայաստան՝ նպաստը բնակչության աճին

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ծնունդներ	1.33	1.44	1.46	1.42	1.40	1.38	1.42	1.39	1.35
Մահեր	-0.88	-0.89	-0.91	-0.92	-0.91	-0.90	-0.92	-0.93	-0.94
Զուտ բնական աճ	0.44	0.55	0.55	0.51	0.49	0.48	0.51	0.46	0.41
Զուտ միգրացիա	-1.10	-1.23	-1.24	-1.06	-0.62	-0.55	-0.78	-0.77	-0.81
Բնակչության աճի ցուցանիշ	-0.65	-0.68	-0.69	-0.56	-0.13	-0.07	-0.27	-0.31	-0.40

Աղբյուրը՝ ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության աշխատակազմի և Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Հայաստանի բնակչության աճի դինամիկան հիմնականում պայմանավորված է արտագաղթով:

Հայաստանի բնակչության աճի դինամիկան հիմնականում պայմանավորված է զուտ բացասական միգրացիայով, որի հետևանքով վերջին տարիներին բնակչության տարեկան աճը պակասել է 0.6-ից 1.4 տոկոսային կետով: Զբաղվածության բացակայությունը որպես կանոն արտագաղթի գերիշխող շարժառիթն է:⁷ Արտագաղթի համեմատ՝ ներգաղթը Հայաստան նշանակալի երևույթ չի եղել⁸: Մակայն Հայաստանը սիրիական հակամարտությունից հետո շուրջ 25 000 սիրիահայերի ընդունեց (Հայաստանի բնակչության 1 տոկոսից պակաս), որոնցից շատերը հավանաբար նախընտրեն մնալ Հայաստանում:

Հայաստանից արտագաղթողների գերակշիռ մեծամասնությունը

Նախքան համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամը միգրացիան սկիզբ էր առնում Հայաստանի գյուղական վայրերից դեպի Երևան, ապա՝ Ռուսաստան: Մակայն Հայաստանում աշխատաշուկայի պայմանների վատթարացման պայմաններում (Երևանում

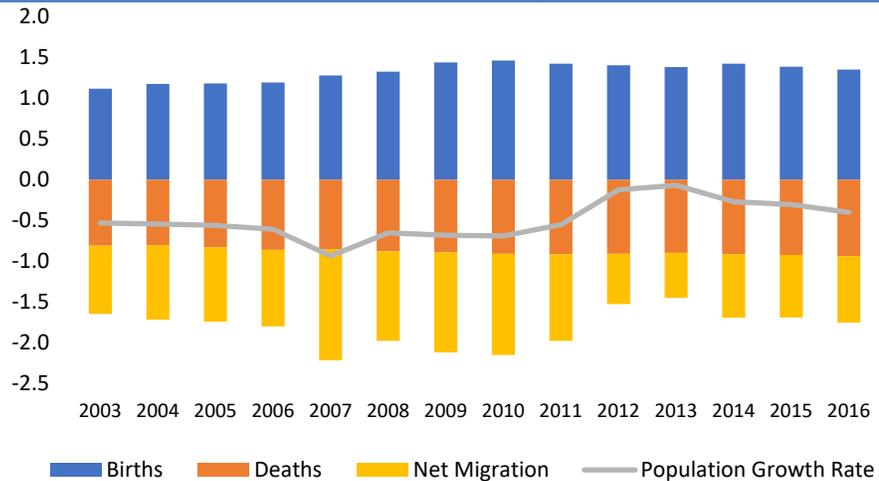
⁷ Հայաստանում միգրացիայի վերաբերյալ տնային տնտեսությունների հետազոտության զեկույցում (2014, Միգրացիայի միջազգային կազմակերպություն և Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայություն, http://www.un.am/up/library/Household_survey_eng.pdf) բացահայտվել է, որ հարցվածների 62.8 տոկոսը հայտնել է, որ նախքան Հայաստանից մեկնելը գործազուրկ է եղել:

⁸ Հայաստանում միգրացիայի վերաբերյալ տնային տնտեսությունների հետազոտության զեկույցում բացահայտվել է, որ հարցվածների մեջ շատ փոքրաթիվ են արտասահմանից ժամանողները (հատկապես՝ ներգաղթողները և հայերի արտասահմանում ծնված ժառանգները), ընդհանուր թվով 129 հոգի: Կշռված ընտրանքում այս թիվը համապատասխանում էր 14 312 անձի (ընդհանուր բնակչության կես տոկոսից էլ պակաս): Ներգաղթողների մոտ գերիշխող պատճառաբանությունը «հուզական պատճառները» կամ ընտանիքն էին (ընդհանուրի 58.2 տոկոսը):

տղամարդիկ են և երկրից մշտապես կամ ժամանակավորապես մեկնում են Ռուսաստան աշխատելու:

գործազրկության բարձր ցուցանիշներ և երկրորդային քաղաքներում քիչ աշխատատեղերի ստեղծում) արտագաղթողներն այժմ գյուղական վայրերից ուղղակի մեկնում են Ռուսաստան (հատկապես գյուղատնտեսության ոլորտում անկման ժամանակահատվածներում): Տվյալ միտումն արտացոլում է Երևանում մատչելի բնակարանների ձեռքբերման դժվարությունը: Ռուսաստանի դաշնային վիճակագրական ծառայության համաձայն՝ Հայաստանից միջազգային միգրանտների թիվը 2015 թվականին հասավ 45 670 անձի (Հայաստանի բնակչության 1.5 տոկոսը):

Գծապատկեր 30. Հայաստան՝ նպաստը բնակչության աճին

Աղբյուրը՝ Ազգային վիճակագրական ծառայության աշխատակազմ և Բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

Տնային տնտեսությունների շուրջ մեկ տասերորդը ընդգրկում է մեկ անդամ եկող տարի արտասահման տեղափոխվելու մտադրությամբ

Հայաստանում միգրացիայի վերաբերյալ տնային տնտեսությունների հետազոտության մասին 2014 թվականի զեկույցում տեղեկություններ են հավաքվել հայաստանցիների՝ երեք կամ ավելի ամսով արտասահման մեկնելու մտադրությունների վերաբերյալ: Հետազոտությամբ բացահայտվել է, որ տնային տնտեսությունների շուրջ 7.4 տոկոսի կազմում եղել է երեք կամ ավելի ամսով արտասահման տեղափոխվելու մտադրություն ունեցող անդամ: Ի տարբերություն արտագաղթածների առկա ցուցանիշում տղամարդկանց գերակշիռ մեծամասնության (գրեթե չորս հինգերորդը արական սեռի են), հնարավոր արտագաղթողների 44.3 տոկոսը բաժին է ընկնում կանանց: Մեկնելու մտադրություն ունեցողների կեսից ավելին (56 տոկոսը) նախատեսում է տեղափոխվել եկող տարի. այս խմբի մեկ քառորդից ավելին արդեն մեկնելու նախապատրաստություններ էր տեսել:

Ինչ վերաբերում է կրթական մակարդակի հանգամանքին, ապա հետազոտությունը ցույց է տվել, որ առավել բարձր կրթությամբ

Ավելի լավ կրթությամբ հայերը, մասնավորապես կանայք, անհամաչափորեն են նրակայացված արտագաղթելու հարցը դիտարկողների թվում:

Հայաստանից արտագաղթելու հիմնական շարժառիթները եղել են աշխատատեղերի բացակայությունը, ոչ բավարար վարձատրությունը, տնային տնտեսության համար վաստակած գումարը և ապագայի անորոշությունը⁹:

անձինք (այսինքն՝ բարձրագույն կրթությամբ անձինք) անհամաչափորեն են ներկայացված եղել հնարվոր արտագաղթողների թվում: Հետաքրքրական է, որ արտագաղթելու մտադրությունն ավելի նշանակալի էր տղամարդկանց ավելի ցածր, իսկ կանանց ավելի բարձր կրթական մակարդակի դեպքում, ինչն արտացոլում է տղամարդկանց մոտ Ռուսաստանի շինարարության ոլորտում աշխատանքի տեղափոխվելու միտումը: Վերջին վերլուծությամբ⁹ ներկայացվում է Հայաստանի արտագաղթի ամենավերջին ալիքի առավել մանրակրկիտ պատկերը՝ առանձնացնելով երկու միտում՝ Հայաստանի գյուղական վայրերից ցածր որակավորմամբ ժամանակավոր աշխատողների պահպանվող միգրացիան (դեպի Ռուսաստան և նախկին խորհրդային երկրներ), ինչը գերակշռեց մինչև 2010 թվականների սկիզբը, և հետագայում բարձր որակավորմամբ մարդկանց միգրացիան դեպի Ռուսաստանի քաղաքային կենտրոններ, կամ ընկերությունների միջև տեղափոխումներ՝ ԱՄՆ կամ ԵՄ-ում գտնվող ընկերություններում:

Հաջորդ 12 ամիսներին արտագաղթելու մտադրություն ունեցող տղամարդկանց միայն 1.3 տոկոսը և կանանց 3.8 տոկոսն են նշել կրթության (այսինքն՝ արտասահմանում սովորելու) պատճառներ: Որոշ փաստեր կան, որ պատմականորեն Հայաստանից արտագաղթելու տնտեսական շարժառիթը, համադրելի երկրների համեմատ, ավելի «հրող» գործոն է: Օրինակ՝ Միքայելյանը (2015)¹¹ եզրակացրել էր, որ Լիտվայից արտագաղթն ավելի զգայուն է նշանակետ երկրի տնտեսական պայմանների նկատմամբ, իսկ Հայաստանից արտագաղթն ավելի զգայուն է ներքին տնտեսական պայմանների փոփոխության նկատմամբ: Սակայն հնարավոր է, որ այն նաև արտացոլի համեմատական դյուրինությունը, որով երկու երկրների քաղաքացիները կարող են աշխատելու համար մուտք գործել նշանակետ երկիր, ընդ որում ԵՄ երկրներն ընդհանուր առմամբ ներգաղթի ավելի խիստ օրենքներ ունեն: Սակայն հնարավոր է, որ այն չարտացոլի ավելի ուշ նկատված, Ռուսաստանի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղմանը զուգահեռ, Ռուսաստանից

⁹ Gevorkyan, A., “Development through Diversity: Engaging Armenia’s New and Old Diaspora”, Migration Information Source, March 23, 2016

¹⁰ Նշված արդյունքները նման էին Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության ու Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության 2007 թ. հունիսից նոյեմբեր ժամանակահատվածում իրականացրած «ՀՀ-ում արտաքին և ներքին միգրացիայի 2007 թվականի ընտրանքային հետազոտության» արդյունքներին: Հետազոտությամբ բացահայտվել է, որ արտագաղթի շարժառիթները հիմնականում կապված են աշխատանքի հետ: Աշխատանքի պակասը հիմնական շարժառիթն էր արտագաղթողների 43.3 տոկոսի համար, 32.5 տոկոսը մեկնել էր համապատասխան կենսամակարդակի ապահովման համար բավարար եկամուտներ վաստակելու անհնարինության պատճառով, և 7.3 տոկոսը երկրից հեռանալու համար որպես պատճառ էր նշել երկրի կամ բնակավայրի զարգացման որևէ հեռանկարի բացակայությունը:

¹¹ Mikaelyan, H., “Migration of population of Armenia: Economic Factors”, Caucasus Institute, March 2015.

Արտագաղթը և աճ

Որակավորված և կրթված աշխատողների լայնամասշտաբ արտագաղթը նվազեցնում է ներքին մրցունակությունն ու արտադրողականությունը և դանդաղեցնում է աճի և եկամտի զուգամիտումը¹²:

Տնտեսագիտական տեսությունից հետևում է, որ եթե արտագաղթը պատճառ է դառնում կարևորագույն հմտությունների պակասին, անվանական աշխատավարձերն ավելանում են (արտադրողականության սահմանափակ չեզոքացնող բարձրացումով): Այն կարող է ավելացնել աշխատավարձի ընդունելի ամենացածր չափը (ինչը կարող են անել նաև դրամական փոխանցումները) և նվազեցնել տնտեսական ակտիվության մակարդակը: Երիտասարդ և հմուտ աշխատողների կորուստը, որ գրանցվում է Հայաստանում, նաև ազդում է բյուջեի վրա, քանի որ զբաղվածության ավելի փոքր բազայի պայմաններում այն պետք է օժանդակի տարեցներով բեռնվածության աճող գործակցի և սոցիալական պաշտպանության և առողջապահական հարակից ծախսերին: Եթե թույլ հաստատությունները և կառավարումը նպաստում են երիտասարդների և կրթվածների մոտ արտագաղթի շարժառիթներին, «փոփոխություն կատարողների» կորուստը կարող է դանդաղեցնել բարեփոխումների տեմպը: Բավականաչափ մեծ լինելու դեպքում դրամական փոխանցումների ներհոսքը կարող է թուլացնել մրցունակությունը փոխարժեքի փոփոխությունների միջոցով (հոլանդական հիվանդություն)¹³, մասնավանդ եթե դրանք ուղղվում են սպառմանը (ինչպես սովորաբար Հայաստանի դեպքում է)¹⁴: Դրա չեզոքացման ուղիներից մեկը դրամական փոխանցումների օգտագործումն է արտադրողականությունը բարձրացնող ներդրումների համար: 1990-ականների վերջի մակրոտնտեսական կայունացումից հետո Հայաստանի սփյուռքը սկսեց ռեսուրսներն ուղղել բիզնես ձեռնարկություններ. շատերին գրավել էր կառավարության մասնավորեցման նախաձեռնությունը¹⁵: Սակայն Հայաստանի թույլ գործարար մթնոլորտը հավանաբար նվազեցրեց արտադրողականության վրա սփյուռքի ներդրումների

¹² Տե՛ս, օրինակ, Atoyan, R., et al., “Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe”, IMF Staff Discussion Note, SDN/16/07, July 2016.

¹³ Հայաստանի ստացած դրամական փոխանցումները, ՀՆԱ-ի համեմատ, Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի երկրների շարքում ամենաբարձրներից են:

¹⁴ Մեկ ուշագրավ բացառություն է դրամական փոխանցումների օգտագործումը կրթական ծախսերի ֆինանսավորման համար (տե՛ս, օրինակ, ՏՀԶԿ/Կովկասյան հետազոտությունների ռեսուրս կենտրոն՝ Հայաստան (2017 թ.). *Հանրային քաղաքականության, միգրացիայի և զարգացման միջև փոխադարձ կապերը Հայաստանում*, Փարիզ (OECD/Caucasus Research Resource Center - Armenia (2017), *Interrelations between Public Policies, Migration and Development in Armenia*, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273603-en>).

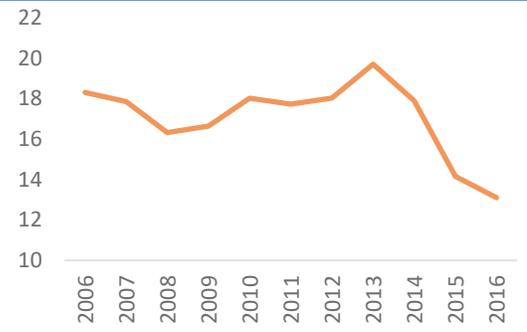
¹⁵ Տե՛ս Գևորգյան (2016) <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273603-en>.

ազդեցությունը, որոնց մեծ մասը կենտրոնացած էր անշարժ գույքում¹⁶:

Տնտեսական շարժառիթով պայմանավորված արտագաղթը կարող է նպաստել ներքին տնտեսության վրացնումների ազդեցության մեղմմանը տնային տնտեսությունների եկամտի աղբյուրների բազմազանեցմամբ:

Անցած տասնամյակում Հայաստանի տարեկան տասներորդից հինգերորդի նպաստ դրամական փոխանցումների պայմաններում առկա է եկամուտների աղբյուրների բազմազանեցման հնարավորություն: Փաստացի 2009 թվականի

Գծապատկեր 31. Դրամական փոխանցումների տոկոսը ՀՆԱ-ում

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ԱՎԾ, Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները:

համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամից հետո, երբ մշտական և ժամանակավոր միգրանտների թիվը նշանակալիորեն ավելացավ, դրամական փոխանցումներն աճի միտում ունեցան՝ ՀՆԱ-ի 3.5 տոկոսից բարձրանալով և 2013 թվականին գագաթնակետին՝ 19.7 տոկոսի հասնելով (գծապատկեր 31)¹⁷: Սակայն Հայաստանից արտագաղթողների մեծ կենտրոնացումը Ռուսաստանում (որտեղ բնակվում է Հայաստանից արտագաղթածների մեծ մասը) նաև խորացրել է Հայաստանի ներկա խոցելիությունը Ռուսաստանի տնտեսական պայմանների նկատմամբ, որոնք մի քանի տարի շարունակ թույլ են եղել՝ բախվելով նավթի համաշխարհային ցածր գների խնդրին: Միայն 2015 թվականին Ռուսաստանից դեպի Հայաստան ուղղվող դրամական փոխանցումները նվազեցին 35.8 տոկոսով:

Սպասվում է, որ Հայաստան ուղղվող դրամական փոխանցումները,

Սպասվում է, որ 2017 թվականին դեպի Եվրոպա և Կենտրոնական Ասիա դրամական փոխանցումների հոսքի 8.6 տոկոս աճ կգրանցվի ԱՄՆ դոլարի արտահայտությամբ¹⁸, սակայն ռուբլու արժևորումը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ նշանակում է, որ Ռուսաստանից՝ դեպի

¹⁶ ԳՄՀԸ-ի (GIZ) ուսումնասիրությամբ (*Միջուռքի հետ կապված ՕՈՒՆ-ի ներկա վիճակը Հայաստանում*, Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերություն, 2011 թ.) եզրակացություն է արվել, որ հայկական սփյուռքի երկու երրորդը, որը ներդրումներ է կատարել Հայաստանի գործարար հնարավորությունների ուղղությամբ, գործարար մթնոլորտն անբարենպաստ է համարել պայմանավորված ոչ բավարար պետական կառավարմամբ, հարկային քաղաքականությամբ և կառույցիայով:

¹⁷ Համեմատության կարգով նշենք, որ 2016 թվականին Վրաստանում դրամական փոխանցումները կազմել են ՀՆԱ-ի 10.6 տոկոսը, իսկ Ղրղզստանում՝ 30.4 տոկոսը:

¹⁸ Տե՛ս *Migration and Development: Recent Developments and Outlook*, Brief 28, October 2017, World Bank, <http://www.knomad.org/sites/default/files/2017-10/Migration%20and%20Development%20Brief%2028.pdf>

National Income and Prices		(Percent, unless otherwise indicated)					
Nominal GDP (LCU bln)	4555.6	4828.6	5043.6	5079.9	5154.7	5400.1	5682.1
Nominal GDP per capita (US\$)	3686	3856	3519	3540	3506	3586	3693
Real GDP growth	3.3	3.6	3.2	0.2	3.7	3.8	4.0
Private consumption growth	0.9	1.0	-7.8	-1.3	3.6	3.7	3.9
Gross investment growth	-9.1	-3.0	-1.2	-8.7	3.9	4.2	4.3
Exports of goods and services growth	8.6	6.4	4.9	19.1	13.2	9.2	9.7
Imports of goods and services growth	-2.1	-1.0	-15.1	7.6	14.2	10.3	10.6
Gross investment (percent of GDP)	22.3	20.9	20.7	18.4	18.7	19.1	19.5
Consumer price inflation, year-end	5.6	4.6	-0.1	-1.1	1.2	3.0	3.0
Consumer price inflation, period average	5.8	3.0	3.7	-1.4	1.0	3.5	3.2
GDP deflator	3.4	2.3	1.2	0.5	-2.1	1.0	1.2
Real exchange rate change	1.5	7.1	6.5	-0.7	...	...	...
External Accounts		(Current US\$ millions, unless otherwise indicated)					
Merchandise exports, <i>of which</i> :	1478.7	1547.3	1485.3	1782.9	1906.4	2013.8	2122.9
Key commodity exports	1214.5	1256.7	1224.1	1447.1	1601.1	1698.1	...
Metals and minerals	716.2	688.3	704.8	691.6	761.8	807.2	...
Products of prepared food	310.2	338.1	325.3	418.2	465.6	495.7	...
Precious stones and metals	188.1	230.3	194.0	337.3	373.7	395.3	...
Merchandise imports	4385.9	4424.4	3239.2	3292.4	3516.9	3747.2	3942.1
Current-account balance	-813.0	-882.9	-272.4	-238.1	-415.2	-410.7	-397.9
as percent of GDP	-7.3	-7.6	-2.6	-2.3	-4.0	-3.8	-3.6
Foreign direct investment, net	319.5	387.9	161.5	271.9	475.0	510.0	545.0
Total official international reserves	2251.6	1489.3	1775.3	2200.3	2060.0	2180.0	...
Public external debt, total	3899.1	3785.3	4316.2	4805.6	5015.4	5184.6	5295.9
as percent of GDP	35.1	32.6	40.9	45.5	47.9	48.4	48.0
Consolidated Fiscal Accounts		(Percent of GDP, unless otherwise indicated)					
Revenues	24.2	24.4	23.9	23.6	24.9	25.7	26.3
Expenditures	25.7	26.3	28.7	29.0	27.7	28.4	28.9
Overall fiscal balance	-1.5	-1.9	-4.8	-5.5	-2.8	-2.7	-2.6
Primary fiscal balance	-0.5	-0.6	-3.3	-3.5	-0.6	-0.5	-0.3
Non-commodity fiscal deficit	-1.5	-1.9	-4.8	-5.5	-2.8	-2.7	-2.6
Government debt and fiscal savings, net	40.9	43.7	48.7	56.6	58.9	59.6	59.3
Monetary Accounts		(Percent, unless otherwise indicated)					
Base money growth	6.9	-8.9	4.6	18.0	...	...	...
Real growth of credit to the private sector	6.1	16.3	-3.0	16.2	...	...	...
Policy rate (eop)	7.75	8.50	8.75	6.25	...	...	...
Social Indicators							
Population, total (millions)	3.027	3.01	3.00	2.99	2.99	2.99	2.99
Population growth (percent)	-0.32	-0.22	-0.40	-0.42	0.00	0.02	0.02
Unemployment rate (percent of labor force)	16.2	17.6	18.5	18.0	18.5	18.1	...
Poverty rate, national (percent of population)	32.0	30.0	29.8	29.4	...	...	...
International Poverty rate (\$1.9 in 2011 PPP, percent of population)	2.4	2.3	1.9				
Lower middle-income poverty rate (\$3.2 in 2011 PPP, percent of population)	18.9	16.4	13.5				...

Inequality – Gini coefficient, (income), national	0.372	0.373	0.374	0.375	...	...	...
Life expectancy (years)	74.8	75.0	75.0	75.0	...	...	...

Sources: World Bank staff calculations and estimates based on official data published and provided by the authorities.

Աղբյուրը՝ Համաշխարհային բանկի աշխատակիցների հաշվարկները և գնահատականները իշխանությունների հրապարակած և տրամադրած պաշտոնական տվյալների հիման վրա:

Աղյուսակ Ա.2. Վճարային հաշվեկշիռ և պաշտոնական պահուստներ, (2013-2016 թվականներ)
(միլիոն ԱՄՆ դոլար)

	2013	2014	2015	2016
Current account balance	-813.0	-882.9	-272.4	-238.1
Merchandise trade	-2196.2	-2055.4	-1186.4	-944.4
Exports f.o.b.	1635.9	1698.1	1623.9	1890.7
Metals and minerals	716.2	688.3	704.8	691.6
Products of prepared food	310.2	338.1	325.3	418.2
Precious stones and metals	188.1	230.3	194.0	337.3
Imports f.o.b.	3832.0	3753.6	2810.3	2835.1
Services	-125.0	-113.5	-95.4	-71.4
Primary income	682.5	541.1	442.9	224.2
Secondary income	825.6	744.9	566.5	553.4
Capital and financial account balance	1,582.8	259.7	754.7	921.1
Foreign direct investment	319.5	387.9	161.5	271.9
Portfolio investment	689.4	- 38.4	235.0	33.9
Other investment	489.5	- 160.2	292.9	580.4
Capital transfers	84.4	70.4	65.3	34.9
Errors and omissions	-299.2	-36.5	-149.3	-232.1
Overall external balance	470.6	-659.6	332.9	450.8
Change in FX reserves at Central Bank	-470.6	659.6	-332.9	-450.8
<i>Memorandum items (USD millions):</i>				
Official reserves, eop	2251.6	1489.3	1775.3	2204.1
SDR holdings	1.9	6.2	2.9	3.5
Foreign Exchange	2249.7	1483.2	1772.4	2200.6
GDP	11121	11610	10553	10572
Consumption	11022	11335	9624	9603
Gross capital formation	2476	2423	2188	1950
Exports of goods and services	3154	3316	3137	3496
Imports of goods and services	5360	5462	4418	4511

Source: World Bank staff calculations based on data published by CBA and NSS.

Note: Some sums may not add up exactly due to rounding.

Աղյուսակ Ա.3. Հարկաբյուջետային համախմբված հաշիվներ, (2013-2016 թվականներ)
(ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոս)

	2013	2014	2015	2016
Revenue and grants	24.2	24.4	23.9	23.7
Tax revenue, of which	22.4	22.5	21.7	21.7
VAT	8.8	9.1	8.4	7.7
Profit tax	2.7	2.1	2.1	2.5
Income tax	5.6	6.0	6.2	6.5
Excise tax	1.1	1.0	1.0	1.2
Non-tax revenue	1.5	1.5	1.6	1.4
Capital revenue				
Grants	0.3	0.4	0.6	0.6
Expenditure and net lending	25.7	26.3	28.7	29.2
General government expenditures	25.7	26.3	28.7	29.2
Current expenses	22.7	23.4	25.4	26.1
Capital expenses and net lending	3.0	2.9	3.3	3.1
Overall fiscal deficit	-1.5	-1.9	-4.8	-5.5
Primary fiscal deficit	-0.5	-0.6	-3.3	-3.6
Deficit financing	1.5	1.9	4.8	5.5
Domestic borrowing, net	-0.3	1.5	0.2	2.1
Foreign borrowing, net	1.8	0.4	4.6	3.4
Privatization				

Source: World Bank staff calculations based on data published NSS and MoF.

Note: Some sums may not add up exactly due to rounding.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկրի տնտեսական զարգացումների ամփոփում | Աշուն/Ձմեռ 2017-18